

2 БИБЛИОТЕКА П. Е. Н. КЛУБА 2

РАШКО В. ДИМИТРИЈЕВИЋ

КЊИГА О ПЛАНИНИ

ФРАНЦУСКО-СРПСКА КЊИЖАРА
А. М. ПОПОВИЋА БЕОГРАД

Господину Владе. Новокошту,
Уреднику "Политике",
с поштом за српке.

Ваше В. Јанковић

КЊИГА О ПЛАНИНИ

2 БИБЛИОТЕКА П. Е. Н. КЛУБА 2

РАШКО В. ДИМИТРИЈЕВИЋ

КЊИГА О ПЛАНИНИ

ФРАНЦУСКО-СРПСКА КЊИЖАРА
А. М. ПОПОВИЋА БЕОГРАД

ПРЕДГОВОР

Ових дана држе се седнице Друштва народа у Женеви, а ја се спремам да напишем Предговор за књигу мог драгог друга и сарадника Рашка Димитријевића. Не питам се шта је било са високим и идеалним задацима Друштва народа. Али је у мени чврста вера, да би се питање светског мира лако решило, кад би свуда владало оно осећање међусобног братства, разумевања и једнакости, уз свест о сопственој снази, које скоро аутоматски скупља све планинске света у једну унију. Постоји — без криза! — планинско Друштво народа: »Међународна унија планинских друштва«, која се, прошле године, за време изложбе, састала у Паризу да ради озбиљно, сложено и плодно, — јер прави планински мало говоре а много раде. Њу сачињавају велике планинске организације појединих народа, па је међу њима и Асоцијација словенских планинских друштава. У Асоцијацији су заступљене све словенске земље; нашу земљу претставља Савез југословенских планинских друштава, а чланови Савеза су сва наша друштва којих има једанаест. У Југославији — већ по традицији, а после првог успона на Триглав (1778 г.) — Словенија заузима највиши степен и по менталитету становништва, и по организацији Словенског планинског друштва, и по теоретским, научним и просветним интенцијама, које већ од 1895 г. заступа друштвени месечни часопис »Планински вестник«.

»Планински вестник« је успео да ступи у везе са најистакнутијим планинским ревијама, како у Европи тако и по осталим континентима. Али његова прва, највиша и најприроднија дужност била је увек да ради, сагласно са Друштвом, на организовању и напретку планинства међу браћом свих југословенских покрајина. Под његовим утицајем, Словенци су посећивали не само блиске хрватске планине, већ и далеке, непознате и мало тајанствене планине јужне, централне и источне српске терито-

рије. Словенски је планинац први изишао на Нежиловске Карпе у Караџици, Словенци су први испитали Перистер, Кораб, Шар-Планину, Дурмитор и Проклетије, о чему су писали у »Вестнику«, дајући потстрека и осталима.

Ово осећање словенских планинаца нашло је одзива код одабране хрватске и српске браће. Не само што су као туристи пролазили кроз Алпе у Словенији, чак и као одлични планинци, него су ступили и у круг сарадника »Планинског вестника«, тако да је он постао жариште планинске и народне узајамности југословенске. У њему видимо одличне слике др. Симоновића, у њему пишу др. Иван Крајач, др. Бранко Гушић, Вјекослав Цветишић, Душан Јелкић, др. Гизела Тарзај, Павао Новиков, Мих. Јовановић, Душан Кривокапић, Станко Алексић, Александар Свиридов и др., ма да треба истаћи да је ово углавном разумљиво само интелигенцији, док у народне масе, нарочито јужних и источних крајева, његов смисао и значај продиру веома споро. Туристичке прилике у Србији посматрао је опширно и језгровито, критички и са оптимизмом Андрија Ристић у »Вестнику« од 1927 г. Од онда је прошло десет година. А сад се појављује нови весник и пророк правог планинства, човек широких видика и дубоких осећања, изврстан практични познавалац планина и самосталан »плезалац«, — наш професор Рашко В. Димитријевић, писац ове књиге.

Такав каквог сам га овде означио, писац ми се учинио одмах кад сам, прошле године, примио његов опис усамљеног успона на окомиту Кочну. Ево опет једног правог планинца, који не хода по нашој земљи само потплатама својих ципела, него је свим срцем, свом душом и свом љубављу везан за нашу земљу и за наш род. Такав писац једини је и позван да напише ову књигу, која треба да покаже како се човек-планинац васпитава морално и духовно, и како проширује своја естетичка схватања. Планинство пре свега пружа телесна уживања, али посредно развија и најлепше душевне особине код човека. Природну човечју борбеност и потребно трошење енергије води оно рационалним путевима, успостављајући равнотежу

између одважности и опрезности. У човеку се рађају истрајност, брза одлука и чврста воља. Величанство природе нигде није тако блиско, лепота нигде тако јасна, као у високој, усамљеној и моћној планини. Другарство, помоћ у невољи, гледање смрти у очи понекад, — не на штету човека као у рату, него зато да га васпита у највећим дубинама његовог бића, — то је поука чистог и племенитог планинства. Уз то несвесна жеља модерног човека да доживљује, да ужива тек после савлађивања препрека, жеља чије остваривање измени понекад и цео живот.

Планинство је много користило и користи науци. Али и у националном погледу значај алпинизма није мали, јер он телесно васпитава младе генерације, учи их да воле родну грудугу и да схвате столетни дух свог народа. А у случају потребе да буду и најбољи браниоци домовине.

Нека ова књига буде прво јеванђеље у српским крајевима, и нека буде од користи. У свом чланку »Туристичке прилике у Србији«, Андрија Ристић, говорећи о приликама које су владале кад се стварало Српско планинско друштво, пише: »А што се тиче менталитета тадашњег грађанства, њега најбоље илуструје овај пример: у то време, независно од сваке организације, једна мала група ревносних планинаца ишла је редовно, зими и лети, у околину Београда, најчешће на Авалу. То друштво било је познато у кругу својих пријатеља под нимало ласкавим називом »седам будала«... Али они нису клонули духом, већ су доцније свој излетнички реон проширили и до много већих планина«. Тако је било некад. Данас је број „планинских будала“ порастао на стотине, хиљаде, и расте непрекидно...

Стари су Грци познавали седам мудраца. Чини ми се, да би било правично да ову седморицу назовемо: седам планинских мудраца. Јер мудрац је сваки озбиљан иницијатор каквог племенитог покрета. А то је, у своме крају, и писац ове књиге, — наш Рашко.

Марибор, фебруара 1938 г.

Др. ЈОСИП ТОМИНШЕК,

директор гимназије у пензији
уредник „Планинског вестника“.

Писац ове књиге одлази у њланине ради њењања. Али он хоће још нешто: да шамо, окружен самоћом велике Природе, живи својим живоћом, друкчијим од овог који му је намећнућ и који он храбро њодноси; да у самоћи високих врхова њозна њраву вредност свега, ња да не уздрхћи ни онда кад мора и смрћи да њогледа у очи.

Само алјинисћи схваћају дубоки значај алјинизма и њокушавају њонекад да га објасне и другима. Они знају да су њихова њењања, њре свега, израз вечиће борбе човека са Природом шамо где је она најјача, јер је нећакнућа. Једно сазнање ућравља свим њиховим радњама: њланина је и живоћ и смрћ. Многи су што доказали делом и објаснили речју.

Писац ове књиге одлази у њланине већ шридесет година. Његови доживљаји њо сћеновићим висинама њознаћи су његовим друговима, још више самоме њему. А овде је његова реч.

ПРВИ СУСРЕТИ С ПЛАНИНОМ

I

Из шуме која спава под врелим зрацима поподневног летњег сунца чују се дечји гласови. Испрва далеки и пригушени, они постају све јачи, све ближи. Четири мала дечка појављују се на ивици пропланка где, под пуном светлошћу сунца, не престаје песма зрикаваца, сакривених у високој трави у којој се, и поред тог јасног и непрекиданог певања, одигравају драме за које ови малишани још не знају.

Али ипак, они знају доста за своје године, — најстарији је напунио тек тринаест, а најмлађи сме да иде по шуми тек онда кад родитељи то не примете, пошто је њему тек осам. Они сачињавају дружину коју ни свакодневне међусобне свађе и туче не успевају да разједине. Јер они не желе да узимају учешћа у обичним играма друге деце која смеју да иду по шуми само са родитељима, и то путем који је лепо поравнат и на коме се само на два места осећа да води узбрдо. Они више воле да скоро сваког дана обилазе позната им места у шуми, да би се уверили како се није догодило ништа неочекивано.

Шума је велика, непрекидана пропланцима и јаругама, пуна великих старих дрвета и младог шибља за које се још не може рећи да ли ће одолети или подлећи олуји, тежини снега, навали инсеката и болести. Али деца не иду по целој шуми, од које их је помало и страх. Она имају своје царство у њој, места

где су она господари и где се никад још није појавила животиња већа од веверице, — па и ова уме тако изненада да скочи, да им се коса подигне на глави! Ту она познају све: на оном кривом дрвету једна птица имала је гнездо, једна птица са плавим грудима. Пре неки дан, нашли су испод њега мала плавичаста јаја поразбијана и нешто налик на рашчепурано перје. Гнезда бејаше нестало. Али деца још не знају за драме шумског живота, и најстарије овако је закључило: »Птица је пренела гнездо на ону горњу грану одакле неће више да падне«. Ма да се у њему буди нешто слично неверовању сопственим речима; али зар није дужност најстаријег да од млађих често крије истину?... Деца знају и где је велики камен испод кога има много змија, јер само те обле и танке животиње могу да станују у рупама по земљи. Зато она гледају издалека тај чувени камен, баце понекад коју гранчицу или камичак у његовом правцу и журно се удаљују. Најмлађи их опомиње да не звижде, јер то примамљује змије: опрезност није увек одлика најстаријих.

Деца знају још много: да плаве купине нису тако слатке као црне, али их једу, јер их мање има; да су најслађе оне јагоде које имају кратку петељку; да печурке не треба газити нити кидати, јер се бубице склањају под њих кад пада киша. Она умеју да пусте лептира кога ухвате и да се диве шареном трагу који његова крила оставе на њиховим прстима. Знају да гледају гуштера који се сунча на камену и да га не поплаше све док је непомичан: тек његови брзи и непрекидани покрети изазову њихову вику од које би, вероватно, побегла и већа животиња, способнија да се брани. Ова деца која су, противно правилу, само изузетно сурова, не газе балегара који лежи на леђима и узалуд се мучи да споји ноге са тлем. Она

ваде мраве из шумског поточића који се весели и сунцу и натмуреним облацима. Она су милостиви владари у свом заједничком царству.

И данас она обилазе своја места, не обраћајући увек пажњу на сусрете са својим многобројним поданицима. Небо је без облачка, па ипак је бура у изгледу, јер три дечка траже да се почне нека игра коју најстарији већ дуго времена обећава, одлажући је непрестано. Гласови одају узбуђење, покрети се често претварају у кидање гранчица које су крај њихових руку, ноге газе по крупном жутом цвећу које се јутрос расцветало да их свечаније дочека.

Најстарији неће да се игра. Па шта онда хоће? Ништа. Бар засад ништа. Да иде овако по шуми, да, несвестан живота који се развија у њему, иде и гледа, скупља утиске којих ће бити свестан тек једног дана после многих и дугих година. Троје осталих љути су на њега, данас. Да не би заплакали, они га остављају самог, на другој страни пропланка, претећи му да ће га »појести мечка«, ако не дивља онда она што су је јуче Цигани провели кроз бању и која им је досад сигурно побегла и крије се у овој шуми. И они одлазе натраг...

Тринаестогодишњи дечко остаје сам. Њега не плаши претња мечком, али му самоћа, која није пријатељ његових година, показује чудно лице. Нарочито овде, у шуми. Наједном је тишина велика. Неколико пута чује песму зрикаваца, па онда као да и она престаје. Гранчица, сува, пуца под ногом, — срце почиње јаче да лупа. Заиста, он још не познаје самоћу у шуми, јер је увек у друштву. А сад, шта би сад радио, кад би наишао, рецимо, не онај цигански медвед већ прави? Па како је мрачно овде, како се тешко дише! Да ли да потрчи и стигне другове? Не! Само то не. Рећи ће му одмах да се поплашио, јер и они, сигурно,

лишени његове заштите на коју му дају право његове године, пуни страха силазе према доста удаљеној бањи.

Наједном, он почиње да трчи. Све дубље улази у шуму и иде у супротном правцу. Он зна куда ће, јер се ускоро младо дрвеће разређује, нешто слично крупним и далеким звездама појављује се између уплетенога грања и, задихан, дечко се зауставља на ивици шуме, пред ливадам прошараном ситним цвећем, на којој се налази један велики грм, у чијем је хладу он већ много пута разговарао са чобанима, својим вршњацима. К њима је он журио, јер се они не боје ничега, пошто и њих и овце чува рундави жути пас; он не уме да се умиљава и врти репом, нерадо гледа човеку право у очи, али ипак не уједа, а понекад чак и не залаје.

Данас, под грмом нема никога. Али ту је друкчије него у шуми. Светло је, свежије. Чују се птице. На једној њиви, истина далеко, неко пева. Види се, доле, под брдом, село. Широки пут води кроз њега.

Дечко седа у траву. Као увек кад је овде, и сад му поглед привлачи прво велика и тамна планина која се пружа изнад шуме и затвара цео видик. Он зна да је то Јастребац, на коме има вукова и лисица, још већих шума и још мрачнијих, — он и нехотице дрхти, — кроз коју тече велика планинска река где сељаци хватају ракове и пастрмке. И ова планина привлачи га данас више него обично. Он је већ једном био на њој. У великоме друштву. Неки су јахали на малим брдским коњима, други се возили воловским колима. Горе, под врхом, био је спремљен ручак, а код »пирамиде« на врху фотограф је прво казао: »Молим! Мир!«, а затим: »Хвала. Готово.« Онда је дечко имао осам година, па је то могло да буде тако. Сад, недовољно свестан тога, стиди се помало кад се сети. Зашто? Зашто?

Што дуже гледа у шумовити гребен Јастрепца, све му је јасније зашто. Он још не уме да мисли о таквим стварима, али ово што зна јавља се у виду слика, претстава које у његовим годинама замењују мисли. Он би желео да иде тамо *сам*! Да се ниједном не тргне ни од каквог шума, да се ниједном не поплаши. Да изиђе на врх где ће бити *сам* и да седне на једну стену, које се не сећа али која се види на фотографији, и да остане тако дуго, дуго. И онда да се врати, опет *сам*, кроз велике шуме, можда не оним путем којим је отишао, можда кроз траву и преко сувог лишћа где нема никаквога пута.

То види он у сликама које се ређају пред њим док очи, не гледајући и не видећи јасно, прате контуре дугачког Јастрепца, од места где је он највиши до оног пресека на коме нема више шума и где настају ливаде, њиве и голе падине, испресецане планинским путевима.

Да ли ће то икад бити? Нешто као чежња мучи његову младу душу. Да је старији, нашао би патњи лека. Овако, он пати као што то може дете до чијег су срца доспеле жеље за чије ће неостварење бити доста времена и доцније. До његовог уха не допире више лавез паса на суседноме брду, он не види више ништа сем ове планине у чијој сенци проводи сваку ноћ већ шест година. А свежи поветарац, који се сваког лепог дана разигра око пет сати увече, уместо да га прене и врати његовим дечјим бригама, изгледа му као неочекивани одговор планине на сва његова питања, као поздрав и дозивање, као обећање пријатељства које ће трајати целог живота. И он види себе, одраслог и слободног, на тајанственој планини, међу животињама и биљем од којих многе људи још и не познају; његови путеви по њој воде све даље и све више... И ова последња слика толико је лепа, да

се он, у својој безазлености, заклиње да у доцнијем животу то мора тако и бити. Као да све зависи само од њега јединог!

*

Пролазе десет нових лета. Скоро свако доноси ново и потпуније упознавање са планином. Али, на срећно доба дечаштва спуштају тешку сенку ратне године, кад се, пред прераном борбом за опстанак, заборавља све, кад се не зна чему живот и како ће се завршити. Тешке године када младост, ма шта се рекло, осећа што и људи са искуством и потпуним схватањем свега; само, њој недостају речи, а можда и потреба, да то подели са другима.

Па пролази и то. Негдашњи дечак опет је у подножју Јастрепца. Он је сад младић који са поносом гледа на своје двадесет и три протекле године. Да ли се сећа заклетве коју је положио једне далеке вечери пред овом планином?... Он који је дотле упознао све шуме, јаруге, клисуре и камењаре у околини бање, све чешће одлази дубоко у планину, у праву планину. Највише сам. Врло често у друштву свог нешто млађег брата. Понекад, нерадо, иако то не признаје, води на највиши врх, Поглед, оне који можда први пут улазе у планинску шуму. Али тек кад је сам, у њему се јављају још никад неизречене речи, ненаслућене, да их шапуће својој драгој планини и свему што живи у њој. И тако по читаве дане. А кад се врати у бању, међу блиске му и непознате људе, има у њему нечега мучног, као после лепог сна који шумови новог дана изненада прекину. И он једва сачека ново свитање, да би се опет нашао у ведрој самоћи шума са чијег се дрвећа сливају проређени сунчани зраци или покидане капи кише.

У стању је да за више дана заборави на блиски завршни испит на универзитету, како му ништа не би

помутило ове планинске дане, од којих ће сви доцнији бити потпуно различити. Да није строго утврђеног реда у породици, он би и спавао у шуми, — ма да још и сад уздрхти кад се ћуково довикивање залети преко пропланака на којима лежи месечина. Или би примио позив свог пријатеља угљара који је изабрао најлепшу зараван недалеко од Срнидаљске реке и ту подигао своју живописну пећ: „Дођи, господине. Ноћу је топло, печем ти рибу на жару, а ти слушај реку и гледај у ноћ...”

Још ниједном није целу ноћ провео у шуми. Али га поноћ налази у њој. Ту се он учи да се не тргне кад се чворновати и ниски храст, за ту ноћ, претвори у дива који са земље подиже батину што му је испала из руке, да би идуће ноћи, кад месец заклоне облаци, био сличан рушевинама каквог старог зида. Колико слика пробуди свака друга ноћ! Како природа, оба-вијена тамом или полутамом, даје неслућене способности човековој машти! И како слух постаје оштар: као да вреба нове шумове и звуке који су само за њега створени. И како се вид усаврши: као да ће имати, кад дође нови дан, да гледа у тек створене боје и незапамћене светлости. У ветру који се спушта са висина има мириса који се ваљда први пут по-јављују. А чуло додире као да је друкчије него доле, где су све ствари познате или бар од познатих материја.

Али дан, величанствени дан, са јутарњим испарењима и сенкама облака које плаве поља и пужу се уз падине стрмих шума, са далеким гласовима живота и људског рода, са изненадним сусретима који су читави догађаји, — дан је право време за планину. И сваки нови дан, без облака или кишан, одведе на друго место, отвори видике пуне простора или заграђене магличasto-плавим редовима високих шума. Сваки

покаже биљку која, јуче, као да није расла на томе месту, пружи ветру нове звуке, поклони неравнинама тек створене боје.

И више од тога. Једном је, тако, дошао младић на место где се некад налазила велика стругара. Дрвене зграде, јазови, људи запослени око балвана, пси, пиштање тестера. Левом обалом широке, плитке и брзе реке водио је пут, одржаван у добром стању. Данас је све пусто, као да су на томе месту расле увек купине и коприве, и лежале поцрнеле камене плоче на којима сељаци ложе ватру кад их ноћ затекне у планини. Самоћа, велика и тешка, обилази око трулих пањева... Он, који већ избегава сусрете са људима и радије пролази местима где никаква стаза није прекинула једнолику застирку од сувога лишћа, осећа ипак тежину призора, сету коју буди слика пролазности. Јер, у планини, све сем људског дела говори о трајању, о вечности која има да надживи човекову.

Затим, дешавало се да буде сведок гласних или немих борби међу животињама. Оно што је дотле знао о њима, све теорије о нагонима самоодржања и глади, и још много друго, све то учини му се бледо и неизразито пред снагом тако простице радње убијања, пред очајним крицима или ћутањем, страшним јер не може да се претвори у дозивање у помоћ. Он би се стресао, не продубљујући мисли таквих тренутака, скоро бежећи даље, и тражио би да заборави пред сликом која покрива целу источну страну света: тамо се издиже један низ планина од којих је многим знао име, али где још ниједном није био.

Јаче него икад, осећао је тих дана жељу да види нове крајеве, да се попне на непознате планине. Јастребац је његов, познаје га свег. Поглед, Змајевац и остали врхови спајају се у гребен који ниједном није прекорачио. И зашто би: с друге стране је исто као

и са ове. А он жели у нове шуме, на веће висине, на врхове који се, много пре свог завршног залета у вис, ослобађају дрвећа, траве и цвећа, облаче у стеноу и снег, нарочито у стеноу. Отсуство стене на Јастрепцу почиње да га замара. Нарочито после једног пута кроз алписке земље, где му заувек осташе урезани у сећању искрзани гребени Дахштајна, чудовишна пирамида Матерхорна, ледена и блештећа маса Монблана, и још многе визије за које географске карте немају имена. То је био пут на студије које су имале, за извесно време, да ућуткају дозивање планине: и тако се он не попе ни на једну од њих. Али овде, на Јастрепцу, пред завршним испитом у школи, пред животом којим ће — он још верује у то — управљати он сâм, млади човек види све то, осећа снажно драж непознате даљине, а јаче од свега привлачну моћ стене, која уме да се извије у најчудније облике и да прошара замарајуће зеленило шума. О стене!

Сад, дванаест година доцније, он нема више поверења у заклетву. Он зна да је жеља моћнија од свих обећања којима се човек заваља. А он жели! Жели да се упусти у борбу са том стеном о којој не зна још ништа, чија му је и слика нејасна. Жели да му се руке свикну на тешко алписко оруђе, ноге на гломазне и драгоцене ципеле, леђа на ранац који ниједном још нису понела. Жели да буде као онај четрдесетогодишњи човек који је путовао са њим до Берна, причао му о планинама, о пењањима на њих, о данима успешне борбе и мучних пораза. Жели све то и још много више. Па макар морао заувек да каже збогом своме драгом Јастрепцу и да издржи велику борбу код куће где, изгледа, само отац има разумевања за страст која мучи његовог старијег сина.

Јастребац је и даље леп, његов се врх издиже до 1600 м., шуме се стрмо пењу према небу, пуном све-

тлости. Млади му човек још долази у посету, понекад. Али бела алписка стена, мора његових дана и ноћи, сваки пут угаси понеку боју, умањи висину, скрати лутање по шуми... Сад му је двадесет и осам година. Да није доцкан за оно што жели и што мора доћи? Али га живот води путевима од којих се ниједан не издиже у праву висину, од којих тек неки, случајно, то покуша, да би га убрзо, као пресечен, вратио на-траг, тамо где су му једини верни другови само ова незадовољена жеља и чежња која је тако тешка...

II

Дете и млади човек о којима је било речи, то сам ја. Још две године раздвајају ме од првог одласка у Алпе. Две године, током којих почињу да се указују нови видици са нових врхова. Али ни то није задовољење жеље, која је јача него икад. Распусти и дани празновања одводе ме само у планине. Библиотека се богати књигама у којима људи — онда непознати ми, а данас тако блиски и сродни — причају о пењањима на високе и неприступачне врхове, чији су оклопи лед и гранит, и који нису више сви само географски појмови. А уз књиге гомилају се и слике, слике које најсавршеније стаклено око ухвати и омогући им трајан отисак на хартији.

Али прави и велики дани алписког доживљавања још су далеко.

Две године пролазе. То што их издваја из једноликог низа осталих, то су пењања — пре би се могло рећи излети — на планине, скромне по висини али бескрајно лепе по осећањима која разбуде и учине их незаборавним.

Рудник ми постаје близак. Нарочито она чудна и усамљена стена у његовој близини, јединствена у читавоме крају, Островица. Не много висока, закићена

по неким дрветом, од прљавог камена у чијим се пукотинама легу дивљи голубови, прошарана маховином, са остацима средњевековног града на врху. Тамо нас често води пут, мог брата и мене. На њој ми доживљујемо лепе тренутке: он, одмарајући се на маломе врху са кога је пријатно погледати питома поља, шумарке, брдашца и села по долинама, ја, вежбајући своје способности по свим падинама, покушавајући да приђем врху са сваке стране, и отуд где се издижу широке терасе од земље, и отуд где се гола и црнкаста стена залеће у небо, замахом који ће убрзо бити грубо пресечен. Ту нас затиче врели летни дан када се кријемо у сваку сенку и са чежњом гледамо доле према малој шумици у којој капље хладан извор, испод камена претрпаног сувим лишћем. Ту смо у рано пролеће једне хладне године, кад снег, који је изненада пао преко ноћи, шкрипи под тешким ципелама док се пењемо, да би га нестало чим се јутро претвори у дан. Ту смо и онда кад лето, недругарски и нестрпљиво, опомиње свог претходника да је време да и оно спусти свој пољубац на цветне ливаде, усред којих се диже ова стена, зачетак или остатак једне преисториске грађевине.

Одлазим на планине између којих протиче Ибар. Дуге и широке, оне су тешке земљи на којој леже. Преко њихових местимично голих падина, кроз шуме које их покривају, силазећи у долине које су понегде пуне стена између којих скакућу потоци, воде путеви. На њима нас не чекају изненађења, они су прегледни или наслућени већ из подножја, на њима је могућно срести само угљаре, дрвосече, сељаке, зечеве, лисице и веверице, или понеко дрво чија нас сенка помилује са више блакости — ваљда зато што оно расте усањено крај пута, па је жељно друговања, макар и са човеком. Али то су путеви који се завршују под вр-

ховима одакле је изглед на све стране величанствен. Са сразмерно мале висине (до 1700 м.) могућно је посматрати дивове као што су Шар-Планина и Кораб, а кад су леви дани, угледати Дурмитор и Комове, најлепше масиве нашег југо-запада, наслутити у магли од испарења Проклетије, чији облици, као и име, дозивају и одбијају. А понекад, у дубини југа, осети се нешто као одблесак мора... Али све то још није оно што траже незасићена душа и незаморено тело.

Једном смо мој брат и ја, посвећујући у тајне планина једног младог пријатеља, били тако близу алпског пењања. Један април затекао нас је у подножју Суве Планине, најлепшег планинског гребена у границама негдашње Србије. Наизменично ведар и суморан дан пратио је наше пењање по дугој и искрзаној планини, која је са северо-источне стране пресечена скоро вертикалним и огромним стенама. Много снега. Оног који ће се истопити тек под јунским сунцем. На појединим местима наноси од неколико метара. Гребен изгледа бескрајан. Наш траг у снегу не удаљује се од ивице провалија у које се сурвавају мале необјашњиве лавине. Једног тренутка почиње киша, али не зауставља наш ход. Па онда сунце растерује опет облаке и даје још сјајнију боју првом пролећном цвећу, коме не знамо имена, јер оно није као цвеће по другим планинама, оно има и облик, и боју, и изразиту упорност раног цветања покрај снежног покривача, као цвеће које ћу доцније тако често сретати по Алпима.

Шест сати трајао је пут од подножја до врха. Три сата нисмо могли да се одвојимо од ове снежне заравни, која се обично назива врхом, али где човек осећа да ни то није све, да је природа погрешила што није довршила започето дело, или већ једном створено разорила. Јер овај врх морао би бити бар за хиљаду

метара виши, неприступачнији, тежи; морао би заиста бити оно што обећава да је, кад се погледа са стаза нишког парка или из воза између Алексинца и Ниша. Морао би бити једно од оних чудовишта као што су Монт-Егиј у Дофинеу или понеки доломитски врх у крајевима где већ престају Алпи: чудо природе тамо где му се нико не нада. Па ипак, и оваква каква је, Сува Планина још није довољно испитана. Доћи ће дан када ће алпинисти почети да забијају своје клинове у гранитне литице, преко којих још није прешла човечја нога; јер иако им стварна висина не прелази нигде две до три стотине метара, ове су стене невероватно тешке и опасне, сличне стени у Западним Алпима.

Можда ћу један од њих бити и ја... Да тако, на начин достојан ње, приђем планини коју сам као де-чак посматрао, збуњено и сањалачки, са обала Нишаве и са врхова око Ниша. Ко зна — можда је она, ша-љући ми, кроз загонетни свет осећања, свој камени профил, издигнут над облацима, обавијен маглом или обасјан сунцем, више него све пре или после, бацила у моју душу ону неизлечиву жељу да се спријатељим са кречњаком и гранитом, алписким пашњаком и гле-чером, сунцем и маглом по врховима, — жељу која и сад кад ово пишем још није задовољена, ма да са радошћу могу да погледам на све што сам тамо ура-дио и доживео.

Од пењања на Суву Планину настаје преокрет у мом планинском животу: ја одлазим у Алпе.

У АЛПИМА

Шкрлаица

Три одлучна ударца на вратима собе број 9 у Алјажевом дому: три сата изјутра...

То је онај час кад се у потсвести неодмореног и неиспаваног планинца рађа нејасна нада, да ће му ружно време омогућити да продужи сан, од кога у том тренутку нема ничега лепшег на свету; кад су покрети троме и спори као да смо незадовољни звезданим небом што провирује кроз мали прозор; кад планине изгледају далеке и без вредности, као да нису свуда око тек разбужене куће и као да не заузимају тако велико место у души овог човека који се мрзовољно и споро облачи. Али је прошло првих десет минута, а велика и неизбежна промена догодила се: све трепери од очекивања и нестрпљења, шоља врелога млека остаје неиспијена, синоћним суседима за столом упућен је тако кратки поздрав, да би у свету који не сачињавају алпинисти био сматран за неучтивост. И кад се на тек откључаним вратима осети први свежи талас ноћног ваздуха, човек је потпуно будан, способан за пут и нове напоре, као да га шеснаест сати пењања и силажења нису бацили у постељу синоћ већ у девет часова.

Из ноћне таме, по којој мали круг моје електричне лампе буди необичне и дању невидљиве облике дрвећа, издавају се, далеко горе, једва приметне белосиве контуре врхова. Већ пола сата идем кроз стрму шуму, пратећи скоро нежним погледом стазицу, која

ми је једини друг у овај тихи јутарњи час. Већ пола сата, са сваког завијутка и пропланка, нестрпљиво гледам према истоку, где је мање ноћ него овде; бескрајну ведрину звезданог неба тек тамо пресецају два дуга и танка облака, између чије се тамнине пробија црвенкасти одблесак јутра. Али је упорна планинска ноћ по долинама и онда кад се оне налазе хиљаду метара високо.

У овој тишини шум мог корака изгледа недопуштено јасан, оштар, нескроман. Биљни свет га упије одмах, али мени се чини да он надјачава ћутање целог света. Тешке ципеле ударају о стену, тупо одјекне корење дрвећа кад спустим ноге на њега, болно зацичи ситно камење и увек се помакне мало ближе долини. Постаје неиздржљиво, шум се претвара у лупање, затим у тресак. И нехотице застајем: шта ли сам пробудио овим неопрезним гажењем? Ко ли ће изићи из таме, да казни онога који му је нарушио сан?... Застајем, а прелаз из шума у тишину скоро је неосетан: као да ничега није ни било сем овог неуморног и моћног ћутања. Изван мене; али у мени још траје тај хаос од шумава, јер то срце удара јако, иако сам се доста полако пео стрмом путањом.

При изласку из шуме, под Долковом Главом, седам на један камен; хоћу одатле да гледам како се појављује сунце иза далеког низа Караванака. Ноћ је побледела, звезде се скоро све погасиле, по стенама удубљена места почињу да тамне, истакнута да се осветљавају. Триглав, Цмир и врло блиски Стенар равнодушно допуштају да се по њиховим каменим телима врше промене које ће им узети изглед позоришног декора, а вратити све оно чега их је лишило последње вече. Нису више тајанствени, сведени на једну равнину, безбојни, празни. Већ овог првог јутарњег часа, као и јуче, као и много пута раније, као

што ће бити и доцније, као увек, планинчево око тражи по њима могућности нових пролаза, још неоткривене стазе. Толико сам се загледао у планине да и не примећујем како ми се однекуд привлачи нешто танко, бледо и једва видљиво, што ће поцрнети, раширити се, узети облик мог тела, имати моје руке и ноге, главу — а можда и душу; што ће до идућег заласка сунца бити моја сенка...

Сунце је било већ скоро цело изван гребена Кошуте и Савињских Алпа. Црвено и још нераспаљено. По долинама је изазвало магличаста испарења, шуме по нижим падинама покрило неком неодређеном плаво-зеленом бојом, по северо-источном небу просуло жуте, ружичасте и беле снопове. Журило је према непомичним облацима који су, као развијено платно, лежали на истоме месту где и пре једног сата. Тишина — само се осећа неко неодређено кретање, које још није буђење. Далеко су од оваквог изласка сунца птичији хорови који буде романтичног Жан-Жака у његовом Ермитажу. После тихе ноћи, сунчеви зраци не могу да потсећају на Палестринине фанфаре, о којима говори Јулиус Куги, описујући залазак сунца на Монтазиу. Јутро је без заноса, без тоpline, без победничких химни и клицања или покајничких песама и суза. Вече је такво, јер оно стишава страсти и намеће заборав тешким боловима. Овде ако се тек, на махове, неки продужени уздах распростре читавим једним крајем, уздах чије трајање човекове груди неће моћи никад да понове, уздах у коме се крије и радост због новог дана и жаљење за миром протекле ноћи.

Видео сам и друкчија јутра по Алпима. Али кад год сам, пред полазак на какав озбиљнији пут, доживео овакво, скромно и благо, оно је најбоље одговарало моме расположењу.

Један сат по изласку сунца био сам на Стрмим

Полицама, на висини од две хиљаде метара, а све око мене било је покривено маглом. Ова промена времена дошла је тако нагло и неочекивано, са ветром који је наједном, хладан и јак, почео да дува из Стенарних Вратница и од Кришке Стене, да сам се питао да ли није боље да се вратим. Знао сам, из искуства, да тако почињу снежне буре по високим планинама, а олује са кишом по ниским. Али сам хтео на врх Шкрлатице, и ништа на свету не би ме задржало, тим пре што ми је ово пењање већ једном било осујећено, а бављење у Алпима приближавало се крају. Говорио сам себи да је то лудост; али неки упорни глас питао ме је, колико сам већ пута после таквог увода наилазио на плаву ведрину и топлоту. Заиста, можда је горе друкчије. *Сигурно* је лепо: ове магле спустиће се у Врата, а ја ћу се цело пре подне сунчати и гледати далеки Гросглокнер, сличан белом острву у плавоме мору. Једино сам изменио првобитну намеру да се пењем преко југо-западне стене, и наставио даље обележеним путем, сигурнијим.

Шкрлатица, или Сухи Плаз, 2738 м., после Триглава највиши врх у нашим Алпима, спада међу најопасније планине. Она је за Јулијске Алпе оно што је Кочна за Савињске. Оне имају доста сличности: обичним туристима приступачне су само са једне стране; састављене су од стене која је неизменично трошни камен или велики црнкасти блокови са нечим гранитним у изгледу; изнад 2.200 м. нестаје и најситније вегетације, а необичним облицима и издвојеним положајем намећу се и оним очима које нису навикле да траже главне тачке по великим скупинама. Кадгод сам видео Шкрлатицу, њена ме је лепота остављала немим од дивљења, а требало ми је дуго времена па да на свакој другој планини не тражим нешто што би потсећало на њене облике. Нарочито кад се посматра

са севера, њен скоро вертикални искрзани зид, којим почиње бедем Мартуљкових Алпа, има у себи нечег толико горостасног, да се човек, ако је новајлија у планинама, једва ослобађа убеђења како се никад неће наћи на њему... Али ово прво пењање, иако при тешким временским приликама, учинило ми се врло лако. На мање »извиканим« планинама, по обележеним путевима, наилазио сам на веће тешкоће. И зато, разочаран у нади да ћу имати дан озбиљне и тешке победе, застадох и уздрхтах од радости кад се из магле указаше широки циркови под гребенима Рокава: хтео сам да покушам с те стране да изиђем на врх, а то ми је изгледало остварљиво утолико пре што је време почело да се поправља.

Покушао сам и успео.

По доста лаком стењу спуштам се према великом прудишту званом У Котлу, које није далеко испод мене. После неколико часова идења путем који је други означио, радује ме додир са чистом стеном, задовољан сам што и ноге и руке имају посла. Застајкујем и вребам камена привиђења која на махове збацују са себе маглу, да би их опет нестало у њој. Стрми камини Сподњег и Високог Рокава црне се у бледо-сивој стени; изгледа да се пењу у бескрајне висине, јер магла покрива врхове и гребене па замисао може да их продужи у недоглед... Кратко је и лако ово силажење преко источне стране Шкрлатице. Не пролази ни пола сата, а ја сам на меком и прљавом снегу у који ноге упадају, местимично, као у песак. Шта ћу ја на њему? Зашто сам скренуо са пута који води на врх, циљ овога дана? Можда зато што мој циљ није само врх, што увек желим да упознам планину са што више страна, да јој приђем са разних места и пређем преко сваке стене на коју наиђем, да јој откријем и схватим све лепоте. Није врх увек нај-

већи успех: има дана кад сам својеволјно одустајао од пењања на њега, да бих све време провео у испитивању какве забачене увале, у »траверсирању« неке тешке стене, у одмарању на неком непосећиваном седлу — и такав дан значио је много више, доносио ми већу радост, богатио ме стварнијим искуством, него дан кад бих се тромо вукао од једног обележеног камена до другог, стазама за које сам унапред знао да ме морају одвести до крајњег циља! Зато сам данас на овом прљавом снегу, зато се тешко пењем уз прудиште које он покрива, да бих поносилом врху Шкрлатице пришао онако како сам и желео пре појаве магле: самостално и вођен само својим познавањем планина.

Време је све лепше, док идем преко пустиг снежишта, заклоњен од ветра зидовима којима сам се толико пута дивио из даљине. И несвесно тражим по снегу траг још нечег осим попадалог камења. Не знам да ли би ми сусрет са људима био пријатан или не. На тако потпуну усамљеност наилази планинац још само на понеким местима наших Алпа. Сваки шум који од вас потекне враћа вам се у кратком звуку једног мрзовољног одјека. У таквој самоћи лепота постаје тешка. Човек осећа још само потребу да спава — можда вечним сном. И журно одлази даље, као да бежи од нечег несхватљивог што га гони. А доцније, таквих тренутака и таквих места сећа се као најлепших у целом планинском животу...

Изненада, магла се згушњава и постаје опет тамно и суморно. Ветар мора бити врло јак по гребенима, кад успева да се пробије и у овај заборављени кут. Приступам опет стени, на једноме месту које, по мојим предвиђањима, треба да се налази испод врха или лево од њега. Ни ово пењање није онакво какво

ја желим: стена је пунa рупа и испупчења, доста трошна под притиском али ипак сигурна. Тако, при овом првом пењању на Шкрлатицу, нисам имао прилике да наиђем на оне опасности и тешкоће због којих је она постала чувено место где се још сусрећу најбољи алпинисти нашег планинског света. Изгледала је данас мрзовољна, уморна, притиснута маглом, као заспала. Пуштала је човека да ради по њој шта хоће, да иде куда жели. Ниједан камен не покрену се на њеним стрмим падинама, осим оних који су под мојим ногама летели у дубину. Давала је утисак нерасположеног пријатеља који можда не слуша оно што му говорите, али и даље остаје крај вас јер не зна куда би ишао. Тако припитомљена планина припрема нешто: њено ћутање је говор за онога који уме да га чује. Али мени није до тога да слушам опомене, јер на једном зид по коме сам дотле ишао заобли се, сави, прекиде, ишчезе, а са њега мој поглед улете у млечну и светлу маглу, по коси поче да ме милује ветар хладнији него дотле: — био сам на врху, седам сати по одласку из Алјажевог дома...

Ту је скоро немогућно остати, ветар је јачи него доле, хладноћа оштрија. Магла је тако густа да не видим ни најближи део гребена пред собом. Неколико квадратних метара стене добијају нереалан изглед; човек није јасно где се налази, јер свуда може наслагати камење на гомилу и попети се на њега. Али ни то не траје дуго: опет се сунце пробија кроз ово ускомешано бело море у висини, — зрачак светлости, топлоте и наде. Истог часа, три стотине метара под собом, видим планину непознатог ми облика: пространа и полегла плећа, покривена снеговима и ситним камењем, на која сунце баца пуну светлост. Треба ми добар минут да се сетим да су то Липница и Шпик, спојени у један скоро заједнички масив. И то је било

све што сам могао да видим тог дана са овог врха, чувеног због својих бескрајних видика.

Па ипак, цео сат остајем на врху. Треба јести — први пут после јутрошње шоље млека, — проза која допуњује поезију одмарања по врховима. Тек у планини човек осети колико много значе оних неколико залогаја о којима планинци-естети нерадо говоре! Затим долазе не мање важни чинови алпског ритуала: уписивање у књигу, ударање жига са именом врха и одабирање камена који ће повећати збирку са натписима свих значајних места и врхова у Алпима, на којима сам био. Планинац који још није у потпуности осетио страст пењања и не слуги шта значи ова збирка прикривена иза књига у библиотеци: имена исписана по камењу могу дуго да задржавају поглед на себи, да буде успомене, да већ доживљеноме дају драж проживљавања. Из њих избија нека топла светлост која сету, пробуђену пролазношћу свега, обасјава радошћу изазваном сталним обнављањем. Далеко од планина, задубљен у посматрање овог камења, никад још нисам посумњао да ћу се опет вратити својим планинама, знао сам да ћу још и много лепше дане доживети на њима. Таква је промена коју у мојој души изврши ово камење, први пут спуштено са великих висина у наше загушљиве низине. На њему се задржао ваздух у коме нема ничег нездравог, и оно га пружа чулима планинчевим, како би била мирна и онда кад је тежак живот око њега.

Већ читав сат провео сам на врху, надајући се потајно да ће ветар и сунце да растерају магле и ослободе видик. Али наједном из бело-сивог издвоји се нешто црно, раскидано а ипак повезано у целину, без облика а слично нечем већ познатом, издвоји се и устреми на врх где сам лежао у заклону великог камена са разним иницијалима. Имало је огромну главу

иза које су се многе ноге и руке пружале у разним правцима, а дугачки реп протезао далеко иза невидљивог тела. Видећи то, човек се и несвесно сети старих митова, кроз које пролећу аждаје, бежећи од никад непобеђених јунака. Згрчи се и нехотице, слутећи да ће ова страшна и тамна маса свом снагом да удари о њега. Али, дошавши до врха, она се измени, изгуби боју и облик, претопи се у осталу маглу одакле је, за тренутак, нечија воља бејаше отргла, претвори се у оно чега сам наједном почео да се плашим: изли се као киша.

Прво то бејашу тврде ледене капи које су бесомучно играле по стенама, ударајући ме немилостиво по лицу, рукама и голим коленима. После се претворише у праву кишу, која, скоро са чујним задовољством у шуму, испрати моје повлачење преко гребена под врхом.

На стени, киша је опасан противних који нас присиљава на неједнаку борбу. Ту се не можемо заклањати огртачима, јер је слобода покрета важнија него икад. Често не смемо ни остајати у заклонима, ако их има, пошто не знамо колико ће такво време трајати. Онда се мисли само на једно: здрав и читав изићи из мокре стене — и узима се најлакши пут. Па тако учиних и ја. Бејаше то силажење под млазевима кише, између глатких и усправних стена, провлачење кроз жљебове у којима су се већ стварали поточићи, жуборећи раздрагано, прелажење преко изложених места где је ветар господарио, стално испод трошног камења од кога се, срећом, ниједан не покрете. Мокар и отежао, без оне сигурности која ме не напушта све док сам господар својих покрета, осетих се усамљенији него икад, сâм и поред свега што ме спаја са осталим светом, бескрајно сâм.

И тада се појави нешто што дотле не бејаш по-

знавао: необјашњива веселост, жеља да и мој глас одјекне кроз ово певање воде, камена и ветра, потреба да се и ја чујем у распеваноме зиду, који ме чува и поред свог безобзирног весеља, јер моји прсти, иако укочени од зиме, припијају се уз стену као у дане најбезопаснијег кретања, а покисле и поцрнеле ципеле сигурно налазе ослонац и скоро саме носе ме даље. Како човек да ћути, кад су се ове суморне стене распевале, кад се тресу од лудачког смеха, — оне које озбиљно и достојанствено, са највећих висина, гледају у неприступачност неба! Има нечега несхватљивог у томе. Кад сам се упитао, најзад, да ли ово необјашњиво весеље у природи није само уображење грозничавог узбуђења које често долази уместо страха, крај мојих ногу појавише се две младе главе под капуљачама, и једна од њих упита весело и забринута у исти мах: „*Ist es noch weit bis zum Gipfel?*“

Згрчени уз стену, која их је мање штитила од кише а више засипала водом, стајала су два младића и гледала ме како силазим кроз жљеб пун захуктале воде. Из кратког разговора дознадох да су преноћили под ведрим небом испод Кришке Стене, пели се на Криж већ рано изјутра и, не слутећи да ће их рђаво време изненадити, пошли на Шкрлатицу. Натраг неће — морају на врх! На *Скерлаџицу*, како су је они називали. Као три водена духа, чудновато обучена, који су тек малопре изишли из воде, стајали смо на овом обронку, под којим је понор, дубок око педесет метара. Спајало нас је нешто више од заједничке опасности: љубав према овом каменом диву, неодољива и неразумна жеља да се нађемо на његовој највишој тачци, ма то било теже и опасније него све остало. Уосталом, зар има тешкоће која дуже траје и теже се савлађује, него што је кајање због неизвршеног дела, кајање које се доцније провлачи кроз цели живот?

Стегох им руке и учиних све што сам могао: слагах, рекох да је врх даље него што је, да их тако убедим како је потребно да сачекају крај кише на првом згоднијем месту, заштићени од камења које се понегде већ откидало и падало преко стена.

Нису ме послушали. Кад сам изишао из стене и окренуо се да видим где су, високо на стени, са које ветар бејаше растерао маглу, стајали су млади Немци, довикивали ми неразумљиве речи, пратећи их јодлерским узвицима и махањем руку. Пожелех им, у мислима, срећан пут и позавидех на изгледу који ће имати, пошто је сад било јасно да ће се време пролепшати. Сунце проби маглу и огреја топло, ветар се утиша. Код прве стене обрасле травом дуго сам седео и чекао да ми се осуши скинуто одело. Иза Триглава путовали су велики бели облаци, а он је, чист и јасан, откривао страховите пукотине своје северне стене. Дом на Кредарици изгледао је невероватно близу и неприродно отскакао својим правоуглим облицима. Бистрица је вијугала кроз Врата, бледо-зелена у тамно-зеленом. Однекуд је допирао свежи мирис непознатог ми цвећа. Подне је било тихо као и јутро, али свечаније, јер сам имао иза себе један доживљај више, заувек сачуван међу успоменама.

Кочна

Испрсила се, са нечим хладним у својој лепоти, на крајњем југо-западу Савињских Алпа. Пркосна, као и звук њеног имена, окренула је леђа Гринтовцу, највишем врху у целој низу, као да не може да му опрости што се за деветнаест метара дигао изнад ње. Недружељубива, спушта се на три стране у стрмим гребенима, где има још места која нису осетила човечју ногу, а четврту, лице своје, претворила је у око-

мите зидове низ које понекад тугњи камење од изласка до заласка сунца. Заводљива, створила је много стазица у подножју свом, разбацала путиће који се, сви, губе на улазима у тешко приступачне камине, или ишчезавају у белини прудишта, или их упију тамно-зелене пеге ниских четинара, као земља воде понорнице. Свесна своје заштите, домамила је у стрме и оскудне јаруге последње дивокозе овога краја, које би, да није жеђи, још дуго весело скакутале по њеним снежишгима, сигурније међу намргођеним стенама него пред човековим насмејаним лицем. Сујетна, окружила се, као жена накитом око врата или појаса, увалама где се бели вечити снег, чији сјај потсећа на блистање бисера; а преко једног од зидова своје главне, северо-западне стране пребацила је лак и пенушав слап, висок и шуман, али који ветрови растурају кад су јаки, а земља прима у себе недалеко од места где се он руши низ стену. И тајанствена, колевка магле и облака, она се радо крије од наших погледа и онда кад нема ни најмањег изгледа за промену времена; а тек увече, кад порумене све околне стене и потамне шуме, кроз искрзани процеп у облацима покаже нам се увек исти онај део гребена који се дубоким и црним понором одвојио од осталог низа, и чији врх, у те вечерње часове, личи на главу огромног разиграног коња... Онда ваш сапутник, ако је из тог краја, застаје у ходу и каже, показујући вам слику угледану као кроз прозор: »Ено је Кочна«.

Вама, новајлији, дошљаку, ово име не каже много. Али сте и нехотице приметили како овај становник планинског насеља изговара ту реч са озбиљношћу у гласу. Реч, коју сте ви већ заборавили кад је, мало доцније, нестало ваздушне слике на којој су трептали последњи зраци сунца. Али како да је заборави он, планинац, чијем је детињству ова планина

заградила видик на читаву једну страну света, у чију се младост урезало њено име — пет кратких, оштрих гласова, неодољивих као и шумови који прате пролазак ветра кроз дрвеће, воде између камења, дивокоса преко ситне и оштре алписке траве! Не заборавља се ни у туђини, а још мање док је од нас раздвајају само облаци, планина толико моћна, да јој људи нађоше лакше прилазе само са две стране. Планина која не зна за бића што се прибијају уз њена подножја, кад јој се прохте, у пролећне дане, да прослави своје буђење рушећи падине брегова и бацајући лавине, док јој громови разбијају ледени покривач по врховима. Памти се планина која, као мали број других, не губећи особине материјалних бића, уме да нам се црикаже у светлости свих наших карактерних црта, тако да не постоји епитет намењен човеку који не бисмо њој дали, увек свесни зашто то чинимо.

И зато што је тако разноврсна, њен живот је откровење за онога који га осети и разуме. У часовима кад се искрено предамо шапату њених врхова, ми обогатимо своја искуства планинца и човека. Опчини нас њена лепота, али и задиви мудрост коју нам поручује ова стена. Говори нам о пролазности, а учи нас да продужимо трајање тренутнога. Навикава нам чула на стварне претставе. Не ласка, не хвали; само признаје. За јаког човека њен хладни додир је миловање, а слаби се неће усудити кроз лавиринт њених изненађења, јер зна да ту постоји стварна опасност. Ко пође на њу чува се, свестан онога чему се излаже. И зато што пред нас износи особине поштенос противника, ону мами на борбу. Са толико свога, индивидуалнога, различита од свега што је око ње, она изазива у сећању реченицу једног француског алпиниста: *»Ако њ планина само једном сусети своју велику и освајачку сенку на душу њ планинца, он не може да*

*се не одазове њеном дозивању; он јој се враћа и по-
ред сирејње од враћоломних положаја по окомићим
зидовима.»*

*

Четири лета (1932—1935) посветио сам у првом реду упознавању Кочне. Желео сам да оно буде потпуно и зато сам ишао и туђим и својим путевима, по лепом и ружном времену. Прошао сам осам пута Кремжаревом стазом да бих запамтио сва места преко којих води овај пут, један од најлепших у нашим Алпима. Па сам желео више: и пео сам се широком јаругом која почиње изнад водопада у Макековој долини, правцем који је углавном без тешкоћа док се не дође под гробен закићен са три врха, од којих је последњи главни (2539 м). Пео сам се и оном десном јаругом, увек пуном снега и где је велика опасност од пада камења, а која се завршава под главним врхом. Са Малих Врата над Чешком кочом излазио сам, уз највеће напоре, на Велика, и одатле прелазио гробеном, пресеченим рушљивим мелиштима и зидовима са којих прете накривљени »жандарми«. Из Кокре, класичним путем професора Фришауфа који почиње код имања Сухадолник, излазио сам, кроз шуме, јаруге и пашњаке, на један моћни и пун залета гробен, на који сам желео да дођем тежим и стрмијим путем. Дошло је и то: плезао сам, најзад, са Великог Врха северо-западним гробеном на Језерску Кочну (2447 м) па са ње на главни врх.

После првих неуспеха долазили су успеси; ја данас познајем Кочну. Остао је само још један знак питања: тешка и глатка стена која из Згорњих Равни води у висину Долшке Шкрбине, која се двапут, грубо и немилосрдно, отела мојим усамљеним покушајима.

Незаборавни су часови које сам провео на Кочни. Два дана, нарочито, издижу се из прошлости: један,

кад сам осетио праву надмоћност ове планине; други, кад ми је изгледало да сам пошао путем који ће се свршити тек у висинама вечите светлости. Дан пораза и дан победе.

*

У лето 1933 доживео сам на Кочни прве озбиљне тренутке и тек тада потпуно осетио њену ћудљиву лепоту. Четвртог јула, рано изјутра, пошао сам из Чешке коче Кремжаревим путем. Био је један од оних дана када се, да није календара, не би знало да ли је позно пролеће или рана јесен. Дувао је јак и хладан ветар. Магле су лежале по врховима, и убрзо ме обави њихов влажни огртач. Снега је било много; био је чистији него обично у то доба године, слећен, клизав под ногама. Са Долшке Шкрбине летело је камење у доста кратким размацама. Био сам радостан и пун полета, јер ме је скоро цела година раздвајала од последњег бављења у Алпима. У магли, на ветру и смрзнутом снегу, осећао сам се сигурнији него код своје куће.

Спорије него обично, јер је требало правити стопе у слећеноме снегу, приближавао сам се ономе месту над Долшком Шкрбином где су исписана крупна црвена слова на сурој стени, и која сам желео што пре да угледам. Осећао сам да реч Кочна, ту написана, изложена непогодама које побеђује бар током неколико година, има привлачну снагу којој не може да одоли многи планинац; изгледало ми је, на махове, да сам пошао само зато да њу видим и прочитам је. Али да се дође до ње, треба проћи поред једног зида, дуж кога је затегнута жица, данас покривена снегом у коме се још не бејаху створиле бочне пукотине, дубоке понегде, али које помажу да се обићу стрма и слећена снежишта. Опрезно сам ступио на снег и почео да правим стопе. Тада, наједном, без претход-

ног шума, на неколико метара испред мене, на стрми снег поче да се излива камење, комађе леда и песак. Овај необични водопад који се, у размацима, сурвавао преко зида, имао је у себи драж неочекиваног и невидљивог, чинио је да ја, и поред опасности у којој се налазим, неколико тренутака не одвојим поглед од њега... Стварности ме је повратило тек суморно и многоструко одјекивање из дубине, која је гутала камење, превртала га, ломила, додавала му друго, исто тако жељно спуштања у долине.

Две стопе, олако и брзо начињене, приближише ме стени, која није могла да служи као заклон јер је била глатка и скоро усправна. Тренутак размишљања: натраг или даље? Прво сигурније место није било далеко, али до њега се могло доћи само преко снега. А лавина се може поновити управо кад будем ја на њеном путу. Осетих да ми неодлучност узима веселост, храброст, вољу: као да се све у мени боји да призна пораз, као да неће да гледа моје повлачење. Причеках. Прође неколико минута: понеки камен је пролетао испред мене, падао из магле у маглу, пакосно шиштећи пролазио кроз скучени видик припијен за моје очи. Онда опет тишина, онај тешки мир високих врхова који није прави мир, јер се увек нешто спрема, увек је ту вода која капље кроз стену, топлота која ради у пукотинама, ветар који кида трошне ивице.

Не, нисам хтео да будем побеђен. Суврше је било вере у мени да бих се вратио. Једна лавина, мала, кратка и случајна, није разлог да се човек призна побеђеним. И већ се цепин спрема да уједе снег... Овог пута то није као малопре: сада крклање почиње већ горе, изнад мене, стене као да подрхтавају под мојим хладним прстима, љутито шиштање пара ми уши, прашина налеће на очи; глава се повлачи под ранац, це-

пин забија у снег, дах застаје на уснама. Сада се камење слива дуж целог зида — тако ми се бар чини — и једног тренутка његова маса раздваја ме од осталог света. Страшан тренутак, кад човек осећа да је без свесне одбране, заштићен само случајношћу која, опет, зависи од нагиба стене, јачине замаха и величине покренуте масе. Страшан, јер човек мисли на све друго само не на своје сопствено уништење. Страшан, јер га је човек сам тражио, радосно му пошао у сусрет, да би га се доцније сећао са слатком горчином у души. Али исто тако и тренутак чију трагичну драж нико још није продужио, јер у скученом свету наших осећања и бежање испред смрти назива се победом над њом... И зато, чим је главна опасност прошла, напуштам снежиште које није више бело већ избраздано и покривено камењем, напуштам га замишљен и зачуђен због нечега у мени што се буни и не признаје пораз и жели, насупрот другим нагонима, да се мој поглед заустави на једној циновској стени, на којој је невешта рука исписала пет великих слова: *Кочна*.

*

Али то је ипак био пораз који сам желео што пре да заборавим, да избришем новим успехом. И једно ново јутро, тихо и ведро, затекло ме је у стрмим шумама Великог Врха. Под утиском проласка кроз ове шуме, које су од најлепших у нашим Алпима, неки Француз из Тулона забележио је у књигу на врху мисао Пола Валерија која почиње речима: »*L'arbre aveugle vers l'arbre étend ses branches sombres et cherche avidement l'arbre qui disparaît...*« Откако сам је прочитао, не могу да се ослободим њеног ритма никад док пролазим кроз шуме пуне трулежи, обнављања, пуне прикривених цветова раскошних облика и боја, немих руковања, губљења или налажења. Једном реченицом, геније песника из Сета исказао је сву трагедију коју

хиљаде биљних живота ћутећи сnose по тамним шумама. Трагедију на којој се често ниједан наш поглед не заустави.

Четврти пут пролазим истом путањом, приближавам се оном малом превоју са кога је тако леп изглед на западну страну главног врха и његове огромне беле стене, прошаране вертикалним пукотинама. Кад сам први пут изишао на њега, пре две године, дочекали су ме, после сеновитог ћутања у шуми, сунце, чији су зраци будили опојне мирисе по високој трави, и ветар који је као ситно прамење магле разносио прах са ниских борова. И мали превој бејаше стекао велико место у моме срцу.

Велики Врх је уздизање моћнога гребена Кочне, Мали Врх је његово изумирање. Њихове су дражи ливаде и шуме, планинке које цветају у стенама првог, пропланци који маме на одмор по падинама другог. Али ко иде на Кочну, не зауставља се на њима. Једва ако се загледа у величанствени амфитеатар Кочне, који са тог места изгледа најлепша творевина природе. Па жури даље, јер ће ускоро почети рај алпиниста: чиста стена. Али мој поглед скреће још једном у дубину, тамо где се беле куће Језерског, где је остао неко који мисли на вечитог путника по висинама, одакле се и сад издижу према њему погледи који га траже, иако знају да га не могу наћи, али га траже, јер је он једино што би они желели да виде међу тим стенама које су им у друге дане лепе, а данас ужасне и мрске.

Јутро је још, али већ топло. Пењање не замара, иако даље нема пута. Па то је тренутак толико очекиван и дозиван: без пута поћи кроз стену! Упитати њу саму, прима ли или одбија. Рукама се пењати више него ногама: *йлезайши* — како се то каже у нашим Алпима. А то почиње већ мало даље од Великог Врха,

тамо где престају ниски борови чије грање шиба, а испреплетана и чврста полегла стабла помажу при пролазу, где остаје још само ниска и оштра трава преко које се залећу дивокозе, бежећи испред неочекиване појаве усамљеног човека. Идем гребеном, обилазећи га кад год његове ивице постану врло оштре или несигурне, спуштајући се или пењући кроз камине, кратке и плитке, прикрадајући се кроз жљебове, — пењем се, сићушни човек од кога је сад све јаче у овом хаосу од камења. Тешко није, на опасност не мислим, дан је топал и ведар, па се срце разиграло и не допушта рукама и ногома да се одмарају.

Ево ме већ на првом великом узвишењу, које се до малочас дизало, неприступачно и огромно, изнад мене. Ено доле, лево, снежишта, увала, камина; ено десно, у дубини, села Кокре, пута за Кокрско седло, друма који вијуга према Крању потопљеном и јутарња испарења. И свуда сунце, много сунца. На небу ниједног облака. Тихо и мирно све... А преда мном, циновска израст, једна тврђава у коју је приступ забрањен, све' капије закључане, мостови подигнути: Језерска Кочна. То је место где се на овај гребен наслања онај други што тако стрмо узлеће из Кокре, да изгледа као да се неће зауставити ни пред самим небом; али снага већа од његове сачекала га је, сломила му отпор и он је само својим првим слојем успео да се пребаци на другу страну, да један циновски зуб зарије у сунчани простор коме је сав тежио.

Осећам да тек сад почиње право пењање. Иако сам први пут на овим местима, она ми нису потпуно непозната. Посматрао сам их и проучавао са других врхова, дивιο им се из долине, разговарао о њима са пријатељима планинцима. Можда ми зато и изгледа да сам дошао негде где ме све очекује, где ће се, под додиром чаробног штапића мојих жеља, претворити

у прелаз, сигуран и лак. Али није тако било. Тешка је стена Кочне, упорна и борбена. На њој се пролази кроз озбиљну школу... Под бедемом Језерске Кочне »гојзерице« сам заменио »плезалницима«, и сад је почело пузање по једном нагибу од 50—70 степени, где сам више пута морао да се задовољим ако за неколико минута пређем два до три метра. Дотле сва састављена из широких благо нагнутих или водоравних слојева, шарена за око и питома за ногу, Кочна овде изједначује своје камене масе, збацује са себе сав биљни свет, претвара се у онај заобљени врх који, насупрот њеним осталим врховима чија изрецканост потсећа на Долomite, пружа оку гранитну масивност Западних Алпа.

Кратки камини, жљебови, један зид који је био најтежи део пењања, узане полице покривене осипинама и несигурне за стајање, — то је мој даљи пут; али тог тренутка не бих пристао ни за шта на свету да га заменим лакшим приступима испод мене, који у виду широких или узаних јаруга долазе из долине којом се пење на Кокрско седло. То траје близу два сата. То су они часови којих се човек сећа целог живота, иако о њима не може много да напише, јер затегнутост живаца је таква да се појединости измичу запажању или брзо заборављају. То су оне празнине у причањима алпиниста које помиње Гвидо Реи у својој јединственој књизи »L'alpinistico acrobatico«, чудна особина, својствена можда само њима, да о најтежим и највећим својим борбама не могу да причају са свим потребним појединостима. Али ова привидна празнина толико притискује наше сећање, да ми осећамо колико је оно испуњено доживљеним и незаборавним, иако неизреченим, да је то оно главно што промиче између редова у нашим планинским дневницима; за чије ћемо описивање наћи речи само пред себи сличнима, неу-

дешене и свакодневне речи, које се лако заборављају и после којих у души остаје горчина ненакнадивога губитка.

Изненада, једна мала зараван појављује се испред мене. Седам да се одморим. Сат показује десет. Висина, можда око 2.300 метара. Значи да имам још око 150 да се попнем, ако сам тачно проценио висину. Али не: то је већ врх који се у малим терасама приближава својој највишој тачци, до које нема више тежких места. *Већ!* откида се у мени узвик који није радостан, у коме одјекује сета пролазнога, бол због краткоће стварних људских задовољстава. »Већ« — то је реч која нашој свести показује колико је човек далеко од савршенства и како је осуђен на вечито лутање по зачараноме кругу својих жеља.

Неколико тренутака доцније био сам на врху Језерске Кочне. Шест сати требало ми је од подножја Великог Врха. Недалеко од мене, ипак даље него што то изгледа на бистроме дану, издиже се огромни масив највишег врха, изнад црвенкастих прудова, белих снежишта и мрачних жљебова. Као висећи мост, узан и заљуљан, спаја ме гребен са њим; али ја већ осећам нову жељу у себи, док мој поглед испитује могућност друкчијег преласка са врха на врх, тежег, привлачнијег. Али данас не: сувише је леп овај тренутак одмарања на врху, сувише пријатна ова чаша воде, прва после оне свакодневне при устајању, сувише велика самоћа сунчане висине да би се из ње одмах силазило у таму камина. И свестан да је ово један од оних дана који спадају међу најлепше које сам доживео, спуштам се поред традиционалног »човека«, кога сам направио од камења и коме сам поверио да чува хартију са мојим именом, и поглед ме преноси далеко одавде, у исто овако драге ми Јулијске

Алпе, над којима се издиже Триглав, највиши међу највишима, снежни заштитник Златорога.

*

Има планина чија привлачна снага господари увек сећањем планинаца. Далеко од њих, они нестрпљиво очекују час кад ће се опет наћи у сенци њихових шума или на сунчаним стенама њихових гребена. У тешким часовима и сувише стварног живота по градовима, јављају се у њиховим мислима, издижући се до огромности, камени профили чије су оштре црте за њих исто што и лица њихових најближих и најдражих. Кроз хук равнодушног уличног живота, пробија се до њиховог пажљивог уха хујање шума, ветрова или водопада. Радост им тада заблесне у души, они полугласно изговарају име драге им планине, да би их овај звук помиловао у исти час кад им она, далека, шаље свој поздрав и своје сећање.

Кочна је од тих планина. Не заборавља се њен лик. Памти се друговање са њом. Преко Кочне ја нисам прешао у победничком залету, као преко других врхова. Нисам јој прилазио са меланхолијом и окружен сновима, знајући да она прима само људе од садашњости, измирене са прошлошћу. На њеним стенама није био час да се размишља о загонеткама вечности, нити да се ослушкује музика свемира. Ту се наш корак не вуче споро, као по познатим путевима где нога стаје у невидљиве трагове стопа, утиснуте хиљадама пута пре нашег проласка. То су места која траже будан, озбиљан рад и ослобађају нас самообмане, позивају нас да стекнемо оно чему нас је љубав упутила. И зато се планинац враћа одатле са нечим оштрим у погледу и грубим у покрету, као да је тек тамо, у крају тајанствених догађаја, упознао стварност потребну за живот у низини.

Доцније, док путујемо кроз свакодневни живот и вршимо дужности на које смо се обавезали, појави се она, са свим оним што нам је раније ускратила; пробуди у нама чежњу и снове, открије се у правој лепоти коју само наслутисмо док смо јој били на домаку. И тада се опет разбукти у нама она несодољива жеља да јој се још једном приближимо, да, без обзира на тешкоће и опасности, преко њених стена приђемо оном усамљеном и сунчаном врху, који је заузео тако велико место у нашем животу, а од појединих дана у прошлости начинио свечаности чије ће светлости обасјавати наш пут и онда кад заиста будемо одлазили из живота.

Мрзла Гора

Тек што је свануло, а цели дом је оживео, као да је већ увелико дан. Пробудио сам се у соби, у којој сам синоћ затекао три заспала непозната планинца. Управо сад последњи од њих излази на врата и, видевши ме будног, добацује ми: *»Сречна још!»*. Први мој покрет је да дохватим сат; али — умор или шта? — рука се опет спушта на покривач, где остаје непомична, задовољно истегнута. Пролази неколико тренутака... Да ли опет спавам или сам још будан? Чини ми се као да сам се јутрос пробудио и по други пут, али нисам сигуран. Рано је, мислим; разгледам дрвену собу, коју синоћ видех само при светлости електричне лампе; иста је као и собе по свим осталим планинским кућама, али у овој соби сам ја, и то јој даје нарочито обележје. Рано је, ни сунца још нема, понављам у себи, заборављајући да би било врло доцкан, да су његови зраци већ стигли до Окрешља, заграђеног са три стране високим врховима. Кроз отворени прозор допире нека чудновата тишина; ако се поред ње провуче и неки звук, он из-

гледа необичан, одјекује тупо и кида се, као да већ напољу, пре зидова и дрвећа, наилази на препреке које га једва пропуштају даље, а којих јуче ту није било. Ниски прозори не дозвољавају погледу да се сретне са вишим местима; ситна трава по каменитим падинама Мрзле Горе, врхови неколико јела које окружују дом, — то је све што се види из постеље. А тако је тешко устати, кад кратка и немирна ноћ није отклонила умор, једини немили поклон јуче-
рашњег дана...

Па ипак, мора се, даљина зове. Пред мислима диже се онај нејасни простор, више наслућен него угледан у синоћном сумраку, простор кроз који се провлачи уска стаза према високом седлу, чудновато убаченом међу стеновите масе Бране и Плањаве. И једног тренутка слика постаје сувише лепа, неиздржљиво лепа, јер је непозната а блиска, тамо иза прозора, лево од врхова четинара. А ту је још и дугогодишње искуство да опомене, како се никад не заборавља слика која се први пут види у ведар и леп јутарњи час, онда кад је сав ваздух чист, свака неравнина пластично истакнута, а све боје раскошно разбацане по читавоме каменом свету. Не осећајући свежину, скоро хладноћу јутарњег ваздуха у планини; под непрестаним утиском ове чудне тишине која улази кроз прозор; савладан утиском да је напољу сав простор испуњен нечим чега јуче ту није било, — дижем се најзад из постеље, прилазим прозору и...

Један тренутак је довољан да се нешто откине у мени, да све задовољство ишчезне, да пресакне онај део осећања који називамо заносом и одушевљењем, да уступи место мислима практичног значаја, — мислима које увек сматрамо излишним можда зато што знамо да су неопходне. Један једини тренутак био је довољан да схватим како, бар за данас, треба рећи

збогом сунчаним врховима, одрећи се плезања, вратити забораву давно спремљени план за овај толико очекивани дан, — јер сад видим и знам: Алпи су под маглом, а сат показује пола седам! Сигуран знак да овог дана треба очекивати још само кишу.

И сад, као готово увек накнадно, све ми је одједном и сувише јасно: и превелики сунчани сјај јучерашњег дана, несносна топлина поподневних часова, тачно оцртавање и најдаљих предмета на видикү, и оно руменило последњих вечерњих тренутака, руменило које се дуже него обично задржало на стенама и угасило пре но што је, као другипут, прешло у бледоружичасту боју. Разумео сам тишину пред прозором, видео које су те необјашњиве препреке, на своме гласу осетио зашто су звуци покидани, кратки, неопкољени ситним одјецима. Не мислећи ни на шта, мислио сам на све, јер је то долазило само, по неком независно од мене утврђеноме реду; и тако ме дотаче понова, сад иронични, поздрав непознатог планинца који, овога јутра, не само мени него и себи пожеле срећан пут!

*

Не скидајући поглед са магленог мора које непомично лежи две стотине метара изнад мене, стојим пред вратима Фришауфовог дома на Окрешљу. Чекати или поћи даље? То питање бејашу решили сви осим мене. Они унутра, што су заузели најбоља места за столовима, остају да се боре са досадом. Други су већ ишчезли путем који води према Логарској долини, нечујно, као да се стиде свог повлачења у крај где магла и киша не значе исто што и овде. До врхова заклоњених маглом достижу само моји погледи. И сувише ми је јасно да ће данас, можда већ јутрос, бити кише. Јер ова магла није она коју ветрови оборе у долине, да после ње доведу топло сунчано подне

на усамљене врхове. Она је влажна и тешка, кише ће бити тамо где ње има. А кад се спусти у долине, цео алписки свет, као у некој погружености, ућути се пред најјачим господаром својим, пред оним коме има да захвали за постанак и од кога ће му, у далекој будућности, доћи и крај: пред водом, најсилнијим од свих елемената.

Наједном, у мени нестаје неодлучности: идем... И поред магле, кише у изгледу и осталих непријатности које могу да ме задесе, морам да идем. Морам, јер се не да заборавити дивна слика коју сам синоћ угледао кроз процеп Турског жљеба: Мрзла Гора, снажним замахом, диже се у вечерње небо, а њене избраздане и скоро вертикалне стене попрскане су оном необичном светлошћу која се назива алписко руменило. Морам, јер сам већ више пута промашио ово пењање за које су ми причали да је једно од најлепших. Морам, јер и тако понекад бива, да нас напред гони нешто јаче од наше воље — или управо наша воља, која ја постала толико силна да је више не познајемо.

Неколико минута доцније не видим више ни дом, ни разривене стене Плањаве, Бране и Турске Горе, јер је магла све гушћа. Сâм сам у њој, а ако викнем, мој се глас зарони у њу, остане ту, неистрошен, прекинут, разливен по невидљивим концима влажног ткања. То је глас на чије дозивање не може никад да дође одговор, глас који као да нема ни снаге ни боје.

Магла... Покрила је све. Одузела је пластичност предметима. Изменила облике. Увукла се у пукотине стена и од једне равни начинила их много. Измамила даждевњаке из њихових склоништа и натерала их, као злокобне предзнаке кише, да ме сачекују дуж целог пута, трепћући уморно округлим очима, управљеним у моје ноге. Магла која дође овако изненада, кад јој

се ни најискуснији планинац не нада, лежи по цео дан на врховима, овде се претвара у кишу, тамо у кратке и сунчане продоре иза којих се заносно дижу стеновити врхови окружени ведрином, одвојени од земљишта на коме смо ми и све остало, слични недостижним тренутним привиђењима. То није бела магла коју зимска јутра простру над градовима; нити плавичасти дах који прати сутон првих пролећних дана у пољима; — ово је један сурџид без и најмањег сјаја, спуштен са неба на земљу да загради све лепо и непознато, да одврати ногу човекову од оних крајева које његово око прижељкује; то је препрека која човеку изгледа као казна за неки давно учињени и још неокајани грех. Како смо према њој сви мали, безначајни и непотребни! Све да се сруши овог тренутка, да наиђе највећа промена на испупчењима земљине коре, магла се, чини ми се, не би покренула.

Али не: она није моћна, стална и непробојна. Ево где један човек пролази кроз њу! Она га притискује и гуши, утиче да шум његових корака изгледа удаљен и слаб. Али већ цео сат носи је он на своме оделу као ситне водене капи, разбија је притиском свог тела, присиљује да узмиче уколико јој се приближује. Иза њега, опет се завеса спушта: мали је круг у коме има светлости, боја, предмета, живота, — пречник му не износи ни тридесет метара. Али то је доста да разумем како ће увек бити тако док будем ишао. Само никако не стати, ићи, ићи и онда кад ми се учини да сам пред огромним понором или непреходним зидом; ићи напред, па ће се сви ови облици јавити опет у својим правим размерама, а пут, мој саучесник, вешто ће скренути поред препрека и поздравити ме округлим црвеним знаком који ми је, оваквих магловитих дана, милији од свега осталог на свету.

Наишао сам на снег. По градовима, магла га испрља, запраши, избразда. Овде, снег је бео, чист; по њему има и малих кристала који се преливају и сад кад нема сјаја око њих. Безначајна је ова гомила снега; али, данас, она претставља оно што светли, што потсећа на сунце, на ведрину, на далеке видике. Сунчаних дана на њему лежи широка плава сенка суседних зидова; данас, у магли, он светли, зове, прича о сунцу. Десно од њега једна једва приметна стаза пуза се уз падине Мрзле Горе: тамо води мој данашњи пут.

Пењем се прудиштем према једном седлу у гребену, које сад не видим, али за које знам да је ту. Моја једина брига, то је да нађем прави улаз у стену. Осећам да се нећу вратити пре него што станем на овај врх који, иако нижи од многих осталих, важи као један од тешко приступачних и изразито алпских. Знам да ћу, ако наиђем на тешкоће, позвати у помоћ сву хладнокрвност и вештину да их савладам, — само натраг никако!

Пењем се, вероватно сâм на целој планини. Хладна тишина прати мој корак без одјека. Кад застанем да се одморим, ударци срца једини су шум који се залети према васиони. Али и њега упије магла која је данас избрисала све. Све? Не, нешто се црни недалеко од мене, нешто даље него што сам очекивао да ћу угледати неки предмет. Да ли се то магла растура? Можда је горе нема? Врх Мрзле Горе купа се у сунцу? — Сва ова питања остају засад без одговора, али је корак бржи, одлучнији, буди нешто слично одјецима. Напред, напред! Сигурно сам већ пред првим зидом, изнад једне јаруге у којој има снега. Ту је, рекли су ми, улаз у стену, довољно тежак да већ пред њим многи одустану од даљег пењања.

О, само да није магле!... Као да желим да зачарам судбину, која је шаље и растерује, певушим песмицу о девојци која је »просила Бога, да б'шла меглица з језера«. Певушим је све усрдније уколико ми изгледа да се магла збиља растура: већ видим много даље пред собом, а осећам да ће се из сиве белине, тамо на другој страни долине, појавити ускоро неједнаки врхови трију окамењених сестара, од којих се свака зове Ринка. Певушим све до потпуног приласка стени, на којој се црвени велики знак што означава улаз у њу. Али ту је песмица ућутала, као прекинута. Другима је било суђено да певају овога дана: небу, стени, ветру, води, грому. А ја сам само слушао — слушао и дрхтао.

Ево како је то било.

*

Ушао сам у стену. Ишао сам путем — ако може да се тако назове једва означени правац дуж скоро читавог гребена, од Савињског седла до главног врха, — који је тежи и изложенији од чувеног (не знам зашто!) Худог Праска, дубоке јаруге која пресеца скоро цели масив Мрзле Горе. Неколико година раније изгледало би ми да је пењање теже и опасније. Прелажење преко врло изложених места; провлачење кроз две-три ниске пукотине; пузање преко облич стена којима је гребен искићен; прелазак преко глатких плоча, положених у виду врло стрмог крова, са нешто водоравних пукотина, а испод којих се планина прекида, претвара у понор који се у праговима спушта све до долине Окрешља: то је најкраћи опис пењања на Мрзлу Гору. Данас, свако такво место доказ је пријатељства с којим ме планина дочекује. Радост је у мени што сам упркос свему пошао и стигао близу врха. Још који тренутак и ја сам на њему... Али

не, то је једно од великих испупчења у гребену, слично врху, као и сва остала, за око које га први пут гледа из близине.

Док се ја пењем и тако остварујем чудо, једино у које желим да верујем, догађа се и друго — ово независно од мене: магле је све мање. Не питам се где је нестаје и који је то ветар растерује, неосетљив за мој додир. Не питам се ни шта значи ово црно небо које се указује високо изнад мене, тамо где је маглени огртач лежао тренутак раније. Не занима ме ни ова топлина која, одједном, као да избија из мрачних облака и сиво-белих стена. Јер последњи тежи прелази савладани су, иза мене лежи један дуги искрзани гребен, а предамном, скоро под мојом ногом, врх, — врх са кутијом, књигом и жигом, јединим украсом који је човекова рука ту ставила. И једном равном стеном на коју је згодно сести.

И ја седам. Не да се одморим. Да стишам узбуђење, кога не би било да сам по ведроме дану извршио ово тешко пењање. И да у књигу упишем своје име, без оних излишних појединости, које нису смешне само ономе ко их пише. Књига је у кутији. Подижем поклопац: он остаје усправљен, јер је шаркама спојен са кутијом. Тада, наједном, чујем неко зујање. Тихо и оштро. Непријатно. Надносим се над понор са северне, аустријске, стране. Доле је мрачно, нејасно, мешавина облака који се спуштају и магле која се издиже. Цели је видик суморна опомена и претња. Зујање и даље траје, непрекидано, са нечим металним у звуку.

Осећам да не слуги на добро. Шта ли то може бити? Инсект? Звук је сувише јак. Шта онда?... Узнемирен сам, а не знам зашто. Враћам књигу у кутију, затварам поклопац. Зујање престаје. Аха! то је у вези са кутијом. Отварам је понова: зуји. Затварам је: ти-

шина. Отварам је и по трећи пут: у тренутку кад дижем поклопац, грч ми пролази кроз руку, а бледи плави-части пламичци, дугуљасте и нестварни, затрепере на лименој ивици, откину се и ишчезну...

У тренутку сам на ногама. Сад знам све: то је појава коју први пут доживљујем, а о којој сам читао по многим књигама и слушао од планинаца, појава што се јавља пред непогоду: електрична пражњења која још нису опасна, али која су озбиљна опомена. Не знам зашто, провлачим прсте кроз косу: она пуцкара. За то време црни облаци, који су се ковитлали испод стрмих северних падина, избијају на гребен, плаве га као море, приближују се врху, губе тамне тонове и опет постају магла. Али не она јутрошња. Ова је топла, влажна, загушљива; пуна мириса сагорелих материја. Од ње би човек да побегне, јер и несвесно слуги најстрашније, неизбежну коб, можда и скору смрт.

Ко је доживео сличне тренутке на оваквим местима, осетио је и страх. То је поштено признање свакога ко је гледао смрти у очи. Тај страх није осећање које одузима моћ делања и спречава рад воље. Код малог броја људи он је бедна помиреност са судбином; код осталих појачава рад целог бића, буди све нагоне, спасава живот. Али то је ипак страх, јединствено осећање у загонетној самоћи великих висина. Он наређује повлачење пред оним што од тог часа почињемо да схватамо као непобедиво... И ја се упутих натраг, оним истим невидљивим путем којим сам и приспео, који ноге и руке пронађу брже и лакше него очи.

То није било бежање, журба; чак ни нервозни покрети, што би значило крај. У тренуцима овакве опасности, прибраност је потребна више него икад. А ја смем да кажем да сам овог дана у подне — то-

лико је управо било — још био господар своје судбине, јер сам сигурно и мирно тражио ослонац, а срце ми је ударало мало брже него обично. Један од парадокса алпинизма и живота! Бринула ме је само дужина гребена и готово потпуна немогућност да се од њега удаљим, спуштајући се лево или десно. Па ипак силазак није био бекство. А знао сам да ће сад бити кише, да ће се дићи ветар, да ће, страшније од свега у стенама и на висинама, почети да ударају громови — све ми је сад било тако јасно, тако неподношљиво јасно! А морао сам тамо, у сусрет својој судбини, ипак нешто мање извесној него ако останем овде.

И ево, на неколико десетина метара од мене, запара муња гребен, а истог часа захори се онај страшни тресак, према коме нису ништа ни пад камења, ни рушење стене, ни сурвавање лавине. Пуцањ који није потмуо и дуг као по низинама, већ праскав, висок и снажан, кога нестане кад и почне, да би се, мало после, разлио као моћни одјек по дубинама, стварајући утисак да се доле све руши и да ће човек, ако се жив врати, сићи у један нови свет, састављен од каменог хаоса који је избрисао све остало. Од њега се диже коса на глави, кад га слушамо на висини од 2200 метара, незаштићени и сигурна мета небесној ватри, јер имамо много клинова на ципелама и метала у ранцу.

Па други. Па трећи тресак.

Хиљаде иглица забоду ми се сваки пут у тело. Боду, нарочито по језику, који се бори са чудним сланим укусом, и по прстима. Пишти у ушима, сузе ударају на очи и на махове видим све црно, само црно: црним се рукама хватам за црне стене од којих ме раздвајају црни праменови магле. Па онда поклецну ноге, прсти се одвоје од стене, да се опет

упију у њу силином која ми је несхватљива. Неколико пута лежем на уске полице преко којих прелазим. Да ли то чиним свесно? Да ли ме ваздушни притисак не обара? Радње потсвести?... Зашто се дижем и идем даље, кад бих овде *можда* био у сигурности? Откуда помисао да треба да скинем ципеле и зашто их не скидам? *Због чега* се сећам прогорелог рукава једног планинског друга? Зашто тежину ранца осећам као опасност које се треба ослободити, а не чиним ништа? Каква ме то моћ присиљава да верујем у невероватности? Да слушам ударце срца и да у њима чујем само једну реч: Брже — брже! Брже — брже!

Али ја се не журим, јер би то био крај свега ако гром и не погоди: неизбежни пад на стени коју је овај дан толико изменио, да у то може веровати само онај који доживи да је такву види. Не журим *можда* и зато што примећујем да се не налазим више на најизложенијем делу гребена, да сам прешао глатке плоче и да, иако има још тешких места, долазим тамо где је опасност у свакоме погледу мања. И то ме унеколико умирује.

Почиње киша, наизменично крупна и ситна. Ветар се буди. Облаци се спуштају и дижу. А све то пресецају оштрице муња, дуге и толико сјајне, да је узрок мојим трзајима пре светлост него пуцањ. Колико то већ траје? Чини ми се вечност, ма да знам да се још мери минутима. Силазим без одмора. Рукe су прљаве од мокре стене. Ципеле потпуно поцрнеле од воде. Па ипак, нешто јаче од разума јавља се у мени и ја више пута застајем, као да пркосим, као да тражим да се понове они најстрашнији тренуци, који већ припадају прошлости. Па опет даље, ближе долини — спасењу, људима — пријатељима. Како је тешко сад бити сам! Мисли ли ко на мене? Она што ме толико

воли, слуги ли где сам? И за њу имам један тренутак сећања, па молим за још више љубави и разумевања: опрости!

И цео сат тако. Хаос око мене и у мени. У два маха киша престаје, да отпочне још јаче, помешана са градом који немилосрдно удара. Али главно је завршено: изишао сам из стене и, тек сад, брзо полазим низ јаругу. И пошто сад престаје главна опасност, затегнутост живаца попушта, мисли не раде напоредо са вољом, ноге — потчињене рукама на стени — налазе се на тлу где оне одлучују о правцу кретања, и ја се удаљујем од стазе која, невидљива, пресеца пут и губи се у трави и међу ниским боровима. На своју срећу! Јер после краћег лутања стижем до неке велике пећине над једним од многобројних прагова Мрзле Горе и тек сад кад сам у њој, заштићен од кише, грома и ветра, осећам да сам уморан, мокар, гладан и прозебао, да сам срећно преживео опасност већу него икад.

Дуго сам ту остао. Попио доста коњака и појео много хлеба. Дрхтао од зиме и, да се загрејем, трчао по пространој пећини. Са чежњом помишљао на благотворну топлоту ватре и пријатни изглед једне планинске трпезарије у дане као што је овај. Само на једно нисам још мислио: на сву страхоту коју сам преживео; али се то још не бејаше претворило у мисли, то су биле слике које су се у размацама јављале негде дубоко у мени, и оне су биле толико нестварне и страшне, да нисам више знао како је изгледало оно што доживех...

Непогода се утиша тек око четири сата. И тада, док је киша и даље падала, а само понекад удаљена грмљавина прекидала њен једнолики шум, ја сам, пронашавши најзад пут, сишао у долину Окрешељ, прошао испод Ринка, са којих се у млазевима сли-

вала вода, и после пола сата стегао руку Јаки, домаћину Фришауфовог дома, који ми је, много доцније, рекао како је веровао да ме никад више неће видети живог.

*

То је било 15 јула 1934. Од тога дана до данас, доживео сам још много озбиљних тренутака по опаснијим местима. Али, један унутрашњи глас, који не обмањује, говори ми каткад, да је ово једини датум којим је судбина покушала да означи крај у моме планинском дневнику.

Северна стена Триглава

Киша је падала скоро целе ноћи. У три сата изјутра још је неизвесно какав ће бити дан. Чоп устаје, прилази отвореноме прозору и дуго гледа на све стране, нарочито према Шкрлатици. Чеше се по глави. Зева дуго и гласно.

Већ одавно не спавам; уопште рђаво сам провео ноћ: нерасположење због кишног времена, неизвесност, нервоза... Једном ме је будило Чопово устајање, једном позни долазак неких планинаца, од којих је један говорио врло гласно, па чак и звиждукао. Десет пута, ваљда, будио сам се сам.

— Како је, Јожа? питам га, мислећи на време.

Ћутање. Мумлање, Неодређени слогови који, спојени, значе отприлике ово: »Сакраментска киша и магла! Шкрлатица је чиста. Биће лепо.«

Подижем покривач, спреман да устанем. Јожа и даље гледа напоље, али погађа моје покрете. »Ах, кај, господ професор, још не. Имамо времена. Стена је мокра.« Он то говори са главом провученом кроз ниски прозор, као да разговара са неким напољу.

Шта ћу! Јожа заповеда на стени, па је његова реч старија и у планинској кући. Покривам се, а тре-

нутног полета нестаје пред новом најездом умора који је у мени нагомилала једна рђаво проведена ноћ.

Ипак, да бих показао спремност да се пође, можда одмах, по ноћи, да бих је показао плашећи се да ме Јожа не сматра сувише великом спавалицом, јер није био сведок мојих тек делимично проспаваних часова, и човеком који тешко устаје кад је у изгледу озбиљан напор и опасан подухват, — ја се усуђујем да кажем:

— Али, Јоже, да после не буде докцан?

Он је већ у постељи. Ћути. Онда каже мрзовољно:

— Ах, кај, не идемо у Америку!

Мало после, осећајући можда да моја радозналост у погледу времена и жеља да се понова нађем на стрминама Северне стене заслужују друкчији одговор, додаје:

— Ви плезате као и ја. Пет сати биће нам доста... Спавајте, господ професор, пробудићу вас у четири.

И ја који скоро целе ноћи нисам спавао, тонем сад у сан без слика, тежак и трајан, са утиском, ма да нећу себи да га признам, да од нашег пењања неће ништа бити... Да нема Чопа да ме пробуди, ко зна докле бих спавао. Али ту је он чије се умивање чује, вероватно, и у приземљу Алјажевог дома, чији клинови увек падну са постеље на под, чији се конопац мора увек да премотава и при томе удара о даске пода као велика ражљућена змија; тако ме Чоп сваки пут пробуди, никад речима, — и то буђење има једну неисксану драж коју само ми алпинисти осећамо.

Трзам се из сна. Више скачем него што устајем. Први поглед одлази према прозору: напољу је ведро и светло, — можда се Стенареве блиске падине мало више виде него обично у четири сата. Али Чоп, као да чује питање мојих мисли, показује сат на својој руци:

— Брже, брже; пет сати је.

Пет? Или се успавао и он, или ми је поклатио још сат одмора, који ми је био тако потребан? Или је хтео да ветар још мало просуши стену? Или — шта? То нећу никад дознати, јер ове године Чоп не воли много да му се постављају питања, нерадо разговара, ретко отпоздравља непознате посетиоце Триглава који, поздрављајући нас у пролазу, и не слуте можда, да се њихов пут, обележен и традиционалан, за један тренутак укрстио са загонетним и непознатим стазама једног од највећих алпиниста нашег доба: Јоже Чопа. Зашто је он такав? Где је она његова веселост, често разуздана, сељачка — али тако драга и мени и свима с којима је подели? Он који је некад умео да прича без прекида од Алјажевог дома до Мојстране, прелази сад цео тај пут идући напред, ћутећи. Да ли је само реуматизам, на који се стално жали, узрок томе? Да ли је такав и онда када је са својим при-
сним пријатељима?

О свему томе размишљајам док се облачим, са извесним страхом да он не погоди моје мисли. Али ако би се и то десило, он би међу њима наишао и на ову која би га, нема сумње, обрадовала: волим га ма какав био! Он је мој друг из многих тешких часова, више него планински водник, пријатељ! И неће ми бити лако да га заменим другим, онога дана кад планина не буде више хтела да га гледа како јој долази у опасне посете. Намргођен, ћутљив и ћудљив, драг ми је као и пре кад је са врхова »врискао« и за цело време силаска причао, смејао се и шалио. То је мисао која ме увек убеди да узрок равнодушности једног човека према другима треба пре свега тражити у томе што је равнодушан и према самоме себи.

Један сат доцније.

Дошли смо ћутећи до стене. Тешке ципеле заменили лаким, плезалницима. Везали се један за другог конопцем, стојећи на уској косој плочи, коју од великог прљавог снежишта одваја пукотина, дубока неколико метара, црна и језиво хладна. Готови смо: Јожа полази напред, диже се уз један кратки праг, избија на горњу ивицу, скупиља остатак конопца, чија нас дужина од тридесет и пет метара и спаја и раздваја, и чека да ја пођем уз стену.

Кад смо први пут ишли заједно преко Северне стене, он ми је дао доста савета пред улазом у доломитски окомите камине, којима и почиње и завршава се Словенска смер. Овога пута — ништа! Ниједна реч опомене или храбрења. Ни заповести, ни молбе. И зато, док он стрпљиво чека да ја пођем, ко зна зашто, — можда да бих му показао да у мени нема нимало страха пред овим хаосом од зидова, понора, снегова, полица, испупчења и удубљења кроз које, између, изнад и испод којих треба проћи и прећи, — ја му кажем, управо довикујем, јер он је већ доста високо:

— Јожа, а на шта треба да пазим? Ви сте ми сами казали да је Немшка смер тежа од Словенске.

Он као да не чује шта му говорим. Али одговор долази:

— Не шалите се, господ професор! Ви плезате као и ја.

То, Јожа, не! Али ћеш и овога пута видети да сам достојан да прођем твојим путевима!

И ја полазим уз стену...

Срце ми јаче удара од узбуђења: дошао је толико очекивани час, почиње остварење онога због чега су целог јучерашњег дана погледи испитивали небо, са изразом страха пратили сваки облачак, ра-

досно поздрављали појављивање великих плавих простора изнад врхова. Па цела ноћ кад је шум кише био мучење, маглено море царство најчуднијих привиђења! И, ево, сад је све истина: моје ноге, моје руке, цело моје биће и цела душа, све оно што чини моје ја припија се уз хладну стену овог лаког приступа у један опасан свет, да прими толико очекивана миловања противника који је без сажаљења, који шаље и у смрт, — али без кога нема ни живота. Удара срце, онако како неће више пуних шест сати, и поред свих тешкоћа и напора; јер ово је почетак, ово је час равн изласку на врх, ако не и већи, узвишенији.

Тај занос пролази. Стојим поред Чопа, који се смеши, први пут јутрос. »*Fein?*« пита ме. Али он не мисли на овај кратки и стрми праг, испод кога зјапи провала у великоме снежишту. За њега то није ништа, па не сме ни мени да значи догађај. Идући за његовим погледом, ја видим да се он задржао на једној огромној кули од мрких стена: висока неколико стотина метара, избраздана, пуна пукотина, водоравно испресеца на наслагама које причају о прастарим процесима и спуштању морске површине, неприступачна и самом погледу који, не схватајући, лута преко њене окомитости, — ова огромна творевина једног доба кад су на земљи живели и владали само богови и дивови, то је наш пут. Преко ње морамо прећи, да бисмо из хладне и влажне долине изишли на највиши гребен Триглава, да тек тамо стресемо сенку са себе и пружимо лица у сусрет сунчевом пољупцу.

Тешко је отргнути се посматрању овог диновског стуба и не подати се утиску мисли које нам његов изглед намеће.

— *Fein*, понавља Јожа.

— Али, Јожа, ово је Југов турн!

— А наш пут води све до његовог врха!

Сад је Јожа ведрији, налази лакше речи и објашњава ми зашто нећемо кроз Вагнерову грапу, као већина њих који се пењу овим смером, већ право уз стрму стену.

И ми полазимо уз њу...

Ритам мог пењања је уједначен и једнолик: миннути чекања, пропуштања конопца кроз упола стиснуте песнице; заклањања за стену која, ма колико изгледала глатка и окомита, ипак има неравнина, спасоносних кад се зачује пад камења које Јожа обара и поред све пажње; миннути кад се не види пријатељ који води, кад се његово лакше или теже пењање наслућује по бржем или споријем одмицању конопца; миннути кад човек изгледа заувек остављен судбини, која није неизвесна, над понором што се повећава, шири и ствара неотклоњиву границу између целог света и овог малог људског бића које чека на једва пола метра широкој полици, — чека пријатељев глас који ће му довикнути да попусти или притегне конопац, да се прибије уз стену, јер је полетео камен испод ноге, који ће га, најзад, позвати, кад је конопац чврсто затегнут, да и он пође у неизвесност, где тек сваки већ учињени корак дозвољава да се види каква је могућност даљег проласка. И ова реч, која се очекује са извесном стрепњом кад прође дуже времена, долази најзад из далеке висине, слаба и често без одјека, али увек јасна и одлучна: »Ja!«

О, то Чопово словеначко »да«, одговор на питање које он наслућује у целој бићу, згрченом тридесет метара испод њега!... Понекад оно што видим одмах изнад себе изгледа ми толико непрелазно, да још једно питање, материјално и бојажљиво, узлеће према њему невидљивом: »*Pridem?*« Конопац лако задрхти: то је други Чопов одговор, овога пута одговор његових снажних руку у којима је мој живот; и — ја то кажем

без икаквога претеривања — ако би ми се десило нешто више од клизања ноге на глаткој стени или одламања камена за који сам се ухватио, ја знам да ме он не би пустио самог у понор...

И сад се мења ритам мога данашњег живота; сад Јожа чека, скупља конопац, пази да увек буде затегнут, а поглед му — ја то знам — лута по гребенима Шкрлатице, Стенара или Цмира. Ја се пењем. Некад је то лако, прсти ногу и руку нађу ослонац пре него ли очи. Некад тешко, чак и врло тешко, кад наиђу места где је вода толико углачала стену да је уклонила и најмање неравнине. Данас је скоро све тешко. Осећам да сам на местима преко којих прелази само мали број људи. Понека пукотина задржи ме дуже него што то жели онај изнад мене, који је без ичије помоћи туда прошао и који почиње да бива нестрпљив: нејасно гунђање допире до мене, трзање конопца, често и јасна питања: *»Кај ра је?»* (Нема више додатка *»господ професор!»*) Али то све спада у овакав начин пењања, и оно што осећам, то није љутња, јер се овде осећања друкчије исказују и називају другим именима него тамо где људи пролазе означеним путевима и сусрећу само оне тешкоће које сами себи створе. И ја скоро весело одговарам: *»Идем!»* Али ова веселост није израз душевне ведрине; то је маска која треба *нешто* да уклони из ове магличасте дубине што вреба и зове, а у којој се крије то о чему не треба сад мислити. И онда, кад сам покушао скоро све положаје, помислио да уопште нећу моћи даље не само данас, него ни сутра, ни идуще недеље, никад, — ево где су три прста десне руке помогла целом телу (које притискује још и ранац, тежак и за лакше подухвате), и ја се издижем над једну полицу где је већ све лакше и одакле видим Чопа, који седи иза једног великог камена, обема рукама чврсто држи

конопац и прикупља га, док му поглед као обично, лута по магленом мору које пуну простране увале између Шкрлатице и Високог Рокава.

Долазим до њега, измењамо неколико усхићених речи, јер нас овако тешка места нарочито одушевљавају, и онда Чоп почиње да се пење, а за мене настају опет минути чекања. Непомичност и покрет: ритам изван кога је све без значаја за нас.

У половини Југовог турна, наједном, шум чији одјек од суседних зидова долази до мене пре него он сам. Конопац се нагло затеже, чује се Чопов глас: »Камен!« О, да је један! Десет, двадесет, ко зна колико њих прелећу преко мене. Одбијају се, отскачу, ломе, покрећу друге, преврћу се, лете у понор који задовољно прелама звук њиховог падања. Стојим на врло несигурном месту, сав припијен уз стену, са главом завученом у једну пукотину из које избија мирис влаге и дах таме. Иако је опасност више него извесна, ништа није у стању да наруши мир у мени, ниједан дрхтај не пролази ми кроз тело, кроз душу ниједно осећање које би личило на страх. Колико ме је пута стена тако изненадила! Први пут само чинило ми се да сам изгубљен; после сам научио шта треба радити и пад камења постао је, постепено, један од оних доживљаја о којима се и не прича.

Чекамо да се све утиша, Чоп горе, ја одвојен од њега једним испупчењем преко кога се он малочас доста тешко успузао, и које забринуту посматрам, јер је за мене прелаз преко његове глатке окомитости, која се сурвава у хладну дубину Вагнерове грапе, и после Чоповог преласка проблем. Али шта је сад ово: конопац се не креће, не протичу ми кроз руке још неколико преосталих метара! Шта ради Чоп? Зашто и даље чека? — Зовем га, са мало нервозе у гласу, јер је место заисто опасно. Он ми одговара; и ма да

се његове речи мешају са одјецима које изазивају по зиду блиског Словенског стебра, па сваки слог допире до мене издвојен, ја разумем ово: »Пењите се полако и опрезно! Одмах.«

Настаје опет ћутање. Нешто ми није јасно: позивање да се пењем, *полако и опрезно, одмах*, и конопца кога још има код мене и који није скупљен и затегнут. То се не слаже једно са другим. Можда Чоп мисли да је он сав код њега? Вичем понова, окренут супротное зиду, да би ме чуо: »Али, Јожа, има још конопца!« Одговор долази одмах; то није више објашњење, то је хладна заповест лица које према мени осећа само равнодушност: »Пењите се одмах!«

Схватам по нечем нејасном и неодређеном да Чоп има разлога што ми упућује ту хладну и кратку заповест, онда кад зна да очекујем реч утехе и охрабрења. Наједном: осећам да сам остављен сâм себи, да не треба више да се надам никаквој помоћи ни од кога и ни од чега; као кад сам потпуно сâм у планини, почињем да разматрам положај. И што је најчудније: не мислим више на Чопа.

Преко стене ми је немогућно да пређем, јер нисам Јожа Чоп. Треба је обићи, и то са оне стране одакле је то једино изводљиво: преко стрмине која се баца у дубоку јаругу са леве стране. Зашто још стојим? Шта ме спречава да пођем? Страх? Да је он, казао бих. Не: треба скупити конопца који лежи око мене, обавити га око руке и тек онда поћи. Ситница која би, занемарена, могла имати страшне последице... Сад је и то готово, и једна глава, моја глава — у којој ради само једна мисао: изићи одавде! — нагиње се полако над понор, а очи испитују, заплашено и радознало у исти мах, оно преко чега треба да се пребаци мост од људског корака: понор. И кроз хладну сенку коју није прошарао још ниједан зрак светлости

и топлоте, оне виде место које светли само за њих, јер то је једна неравнина у зиду, камен широк неколико сантиметара, нешто као исплажен људски језик, где десна нога мора да се спусти обазриво и да стане сигурно, како би лева ступила на једну нешто даљу полицу на којој има свега: и ослонца за руке, и пукотине, и неравних испупчења, — свега! Корак од једног метра и — спас!

Колико ми то допушта несигурност положаја, пребацујем конопац, који непомично виси изнад мене, на ту страну. Он прелази над понор, непослушно, као да у њему нема више оног живота који, за време целог пењања, струји од једног пријатеља до другог. И док нешто мало хладног зноја избија по челу, од душевног и телесног напора, окрећем лице понору да бих закорачио према њему и извео ово неопходно окретање свог тела над њим. У леденој тишини високих зидова, који се протежу у дугоме низу према Цмиру, један десети део секунде лебдим изнад хаоса Вагнерове грапе, чије дно вода измени после сваког јачег излива, али где, језиво и страшно, неизмењено, остаје увек оно што вреба живот сваког човека који свесно залута овамо где бде тако моћни противници. Један десети део секунде *видим* дубину: она продире у мене, грчи ми леђа, одузима моћ покрета, држи ме, непомичног, над собом. Привлачи, зове, неодољиво и немо. Али руке и ноге не припадају више овом телу, чија глава и чије срце имају времена да, за један десети део секунде, виде смрт. Оне раде свој опасни посао: руке се длановима упијају у стену, а корак је толико тачно одмерен, да је лева нога, одмах за десном, стала на полицу коју природа као да је намерно прекинула на томе месту, да би ми пружила доживљавање и оног што се само једном доживи у потпуности.

Колико ли је могло проћи времена откако је Јожа

узвикнуо »камен!« па до овог тренутка? То нема више важности. Плезам брзо, као да ме неко јури, не само зато што сам на лакшем месту, већ због потребе да се крећем, да одем што даље од опасне ивице и још опасније дубине, које ништа не опраштају двапут. Али правцу мог кретања још не претходи скупљање конопца, сâм морам да га омотавам око руке, што чиним без чуђења, — јер сад знам оно што сам и раније морао знати: из мени још непознатог разлога конопац се закачио о неку неравнину или ухватио у какву пукотину! Чоп је то сигурно знао, али није био у могућности да га поправи; отуда онај тон који је, обазриво али и одлучно, имао да ми каже сву величину опасности.

Наједном, толико очекивани покрет: Чоп ме чује, по паду једног камена зна да сам у његовој близини, изван опасности, и он одбацује конопац да би га извукао из пукотине у којој лежи ухваћен; змијаста покрет допире до мене и ја осећам бескрајну радост што опет могу лаким трзањем да општим са пријатељем.

— О, Јожа!

— Ту сам, господ професор!

Мало доцније, ево ме код њега. Он ме удара по рамену. Очи му светле радосно. То је Чоп из својих најведријих дана. Осећам да би хтео много да ми каже. Али се окреће устрану, вади мараму и брише зној са чела. Да, Јожа, разумем те: тешко је било тако дуго чекати, питати се шта ће да уради овај пријатељ доле, који не плеза као Јожа Чоп, и бити у немогућности помоћи му. Разум и твоје ћутање које, указујући на опасност, храбри много више него речи које збуњују.

— Али, Јожа, зашто се конопац закачио?

Он као да се чуди моме питању:

— Па, померио га камење кад је падало.

И одмах узима од мене конопац, скупља га и полази даље уз стену.

Двадесет минута доцније били смо на врху Југовог турна, а после и код два »камена човека« који чувају малу скривену кутију са именима оних који су овде застали да се одморе. Непуна два сата било нам је потребно од великог снежишта до овог места.

*

Шта даље да причам? После великог искушења, све остало била је ситница. Још два сата верали смо се по стенама, улазећи у њихове пукотине пуне хладноће и таме, да бисмо, мало после, изишли на њихове ивице, већ обасјане сунцем. Желео сам да застанем, да се окренем сунцу и да ми оно дуго и топло милује лице, ноге кроз које се провлачио притајени бол, прсте руку чије су ми јагодице изгледале очврсле и увећане. Али је Јожа журио, јер су велике и густе магле почеле изненада да се пробијају кроз Лукњу и да плаве Врата, дубоко под нама. Над врхом Триглава, који нам је сакривао његов северни гребен, лебдео је мали облак који је, не удаљујући се од врха, мењао облике и боју. Дан после онако кишне ноћи није ни могао да остане до краја леп. Зато је Јожа журио и, пред огромним црним зидом између Словенског и Немшког турна, низ који се слива вода из триглавског леденика, скренуо на леву страну, према Словенском турну, краћем и лакшем излазу.

Нисам рекао ништа. Стена ме бејаше уморила. Осећао сам потребу да се спустим на равне плоче којих има много по гребену и да, не мислећи ништа, доживим још једном ове тренутке од којих је сваки био пун опасности, били ми ње свесни или не. Нисам рекао ништа, јер ми је овај дан поклонио једно од најлепших пењања и вратио пријатеља из ранијих дана:

расположен и ведар, Чоп је сад стално говорио, са осмехом на целој лицу причао о разним догађајима у вези са овом стеном, показивао ми на њој чувена места и миловао их погледом. Само једном његов се осмех угасио и он је, са бескрајном мржњом у гласу и покрету, стао ногом на један велики камен и казао: »Овај је убио Бранта и Брачича.« Па је опет нашао у себи достојности да се сети и пријатних догађаја.

Тако смо Чоп и ја, после једног тешког и »нашег« изласка под врх Словенског турна, утопљени у маглу, изишли на ову камену кулу, где су нас прошле године, ведрије него што је ова, дочекали сунце, топлота, блештави сјај триглавског леденика. Али данас је тога било у нама: душевна ведрина и задовољство због извршенога дела избијали су нам из погледа, који су са много љубави тражили једни друге. И кад ме је Чоп, по трећи пут данас, упитао: »*Fein?*« мислећи можда на оне тренутке који су за нас били и напор, и патња, и радост, и победа, — велики и мучни знак питања пре победничког ћутања, — ја сам му пришао и стегао руку тако снажно и тако срдечно, да је он, вероватно ненавикнут на сличне изливе осећања, окренуо главу и загледао се у густу маглу која се ваљала преко триглавских висоравни.

СА ЈЕДНОГ ПЕЊАЊА

Шума под кишом

Не познаје планину онај који је само у ведре и лепе дане посећивао њене врхове. Мора се поћи и онда када далеки облаци ухвате јутарње сунца у своје мреже. И онда кад неки нестални ветар почне да се залеће са различитих страна долине. И онда кад је све ведро, а само о једној стени највишег врха виси бео и тежак облак, од чије црне сенке насмејана стена добије намргођени изглед. И онда кад се у једнолики шум планинске реке увуче нешто ново, испрва неразумљиво и тихо, а у чему доцније познамо хујање од киша набујале воде. И онда кад је у шуми бескрајан мир, кад је немогућно срести увек устумаране мраве, кад се цветови савију према земљи, а лишће, непомично, очекује шапутање првих кишних капи. И онда кад се сељак у пољу и дрвосеча у шуми загледају у планинца који споро одмиче уз брдо и опомену га да се чува, јер је непогода у изгледу. И онда кад се већ осете ситне капи кише, претече сливања које ће, бар за неколико сати, многе планинске бокове да претвори у хучне водопаде. Увек треба бити спреман и одазвати се великом гласу Природе која показује много невиђеног и неслућеног човеку који хоће дубоким познавањем да употпуни друговање са њом.

Није свеједно да ли је то јесења измаглица, умерена и уједначена киша која не припада ниједном

годишњем добу, плаховити летњи пљусак, праћен летењем камења и громовима, или промицање капи које се, чим ветар окрене од севера, претварају у снег. Свака киша даје други изглед шуми, ливади, клисури, врху. Друкчије се биљни и животињски свет спрема да сачека оно што брзо пролази, иако хучно и необуздано, а друкчије, као са неким неприметним дрхтањем, очекује дужу промену времена...

Не може се заборавити изглед алписке шуме под кишом: оно капање, цеђење, сливање, упијање, испаравање; они тешки мириси у којима се још једном осећа мирисање већ иструлелих цветова; оне боје што се притаје и као изгубе у сиво-жутом и тамно-зеленом, да би се опет нагло распрсле у свим преливима, ако неки сунчев зрак неочекивано залута у ову влажну суморност; оно изненадно смркавање кад се магла увуче међу дрвеће и свако од њих осами, кад нека тренутка топлота замени студен која нас прати од јутра — : то су дани с којима се не могу мерити у богатству и изобиљу они други, ведри и запаљени. У такве часове чини нам се да смо ближи правом животу природе и да видимо ону хемиску измену међу материјама, која се не може извести ни у једном лабораторијуму. Тада нам кевтање лисице изгледа језовито, рика јелена радосно-очајнички крик, а пуцкање гранчица и спирално падање лишћа нису шумови који се стварају изван нас, већ негде у најдубљем куту нашег бића.

Тишина

Са грана високих белих букава, којима је прошарана тамнина четинара, откине се понеки лист и пада полако, успорено и дуго, као да га придржавају невидљиви конци. Ниско шибље или јелово грање за-
качи нас и повуче, као неко ко би желео да нам

каже штогод у поверењу. Велика и нетакнута тишина претвара се на махове у једва чујне шуме, који затрепере изнад наших глава, додирну нас као лаки ветар, истроше се и врате ћутању, како би наши кораци још чудније одјекивали у овој средини где све волимо, а све нам изгледа непријатељски расположено према нама, одлучним пролазницима.

Идемо ћутећи, засићени једноликим зеленилом грања, желећи слику која ће опет да замори очи и задржи погледе на себи, а у нама пробуди осећања којих нас је градски живот дуго времена лишавао. Али ако су усне затворене за речи, ова шума и ово јутро буде у нама мисли које дају боју и звук предметима којих се дотакну. И ми се сећамо... ја се сећам, а можда и мој пријатељ мисли о истом. Сећам се толиких многих догађаја, који се чудно уплићу један и други, као да су везани у исту целину, да преживљујем разне тренутке не само из скоре прошлости, него чак из детињства, и нарочито из њега. И све необјашњено, случајно, али што је утицало на даљи живот, јавља се сада, док шума шапуће пријатељске речи или прети кроз привидно благе шуме, док под мојом грубом опремом планинца, негде у мени, буди се свест да морам овако да идем кроз планине, због узбуђења која пружају опасности, због сете коју доносе шарене вечери, због миловања подневнога сунца што ме опет преноси у неки недовршени сан који су његови зраци и заплашили. И осећам да није далеко тренутак кад ће моје ћутање да се изједначи са музиком највећих генија, са песмама најречитијих песника.

Молишва исход Олшара

Сад ме самоћа окружује потпуно. Мој пријатељ иде испред мене и, као да је заборавио да сам и ја

ту, већ дуго времена не окреће главу. Неки упорни део мене жели да се сети његовог драгог лика: нејасан и заборављен. Боја гласа: као да никад ниј говорио. Ова леђа под тешким ранцем, ова рука што носи цепин, ове ноге што можда намерно повећавају растојање међу нама, — све то припада непознатом бићу са којим немам ништа заједничко.

Самоћа је око мене, у мени, лака — јер се њена тежина сваљује на душу у виду преживљавања, пријатна — јер њена горчина пружа утисак пролазног и можда неповратног. А бити сâм, не значи ли то бити спреман за разговор с Богом, са свим оним у чему се он јавља: са листом, каменом, згаженим мравом који умире!

Велика мајко Природо: ти која се јављаш човеку као пријатељ његовог ишчезавања и непријатељ трајања његовог; ти, чије ће нас стене кроз који час повести неодољиво и моћно теби у загрљај, да се између невероватних облика дивимо својој слабости, коју нико сем нас самих не поштује; ти што си пронашла чаробне прилике биља и животиња да се потсмехнеш човеку, доводећи га у немогућност да те уништи; Природо, чија су откровења, неједнако приступачна појединцима, створила међу њима непрелазне просторе сличне твојим пустињама и морима: ја те волим, мајко рушитељко! Јер пред тренутком кад ћеш ме можда збрисати каменом, комадом слеђеног снега или млазом воде, ти ствараш у мени. Ти дижеш свет који може да постоји само док га не изрекнем, само док сам јак да га не поделим ни са чим око себе, само док верујем у њега као што, дете, веровах у снове ради њихове благе нејасности и неизвесности откуда они долазе и ко их шаље, па шапутачу зачућеним уснама: то сам ја створио. Волим те, јер се по овој љубави разликујем од, често наметнутих, ближњих

и та разлика је све оно драгоцено што својој души могу да пружим као утеху. Волим те, јер сам ти син и знам да је твоје материнско право да пожелиш да ти заспим у наручју...

Маршџуљкови Али

Рокав, Олтар, Довшки Криж! Ево где сам први пут на домаку ових горостаса чије су ми стене показивали издалека, чија сам имена често шапутао тако као да мислим на оно што са неће никад остварити, на које су ме изводили понекад неслућени и благотворни снови зимских ноћи. Црни и искрзани Олтар, од старости избраздани и покидани Рокав, Довшки Криж чију гламазну и огромну масу надвисује стеновита пирамида, од које полазе гребени на четири стране света, — ова три дива показују ми се данас из највеће близине, окружујући ме, не пуштајући ме из свог зачараног круга, шибајући ме истином о неприступачности и особености својих врхова.

Али на овим стенама, које су сад црне јер се магле скупише око њих, има ослонца за моје руке и ноге. Њихови облици убрзавају ми куцање срца. Њихова имена не шапућем више само уснама, него их чујем како се, и неизречена, одбијају о њихове зидове и враћају према мени као громки одјеци. Ветар над њима, који тренутно разгрне маглу и открије неслућене сплетове камина, сиво-беле пеге снежишта и усамљене израсти по њиховим гребенима и падинама, — то је она моја моћна жеља која ми их је доносила преко свих даљина и малу собу испуњавала њиховом огромношћу, од празних и досадних часова стварајући снажан живот. Па ипак, колико је све ово друкчије од онога што сам замишљао! Колико овај кречњак, иако сличан кречњаку у осталим крајевима Алпа, уме на други начин да се залети у небо и не-

мим, скамењеним покретом да се претвори у призивање, јаче и неодољивије, него глас најдражег међу живима! Над њима су се трзале муње, међу њима су трескали громови, док сам ја, заштићен њиховим висинама, журио стазама које вијугају дуж Мартуљка или секу дубоку долину Бистрице. А сад, ево их ту испред мене. Разбацали су ми у сусрет снежишта, прудишта, стазице дивокоза, травнате падине које воде у срце стена, прагове који зову у борбу, камине који драже радозналост, јер изгледају лаки, и оне друге, усправније, пред чијим изгледом алпинист застаје за тренутак. Послали су ми у сретање необично стрм и узан жљеб пун леда, чији излаз на гребен између Ниског и Високог Рокава заклања магла, па изгледа да је то пут којим се, кроз небеску бескрајност, мора стићи до неког новог света и до трајнијег живљења.

Рокав, Олтар и Довшки Криж! Онај коме алписки врхови и гребени значе више него све на свету, да ли он мисли на кишу, олују, глад, жеђ и на самога себе, кад га још само неки сат раздваја од излажења на један од њихових врхова! Па нека је тамо и магла, па нека киша лије, ако већ сунце не даје овоме дану значење потпуне свечаности: он ће бити ту, са свим оним што прати његове дане, он — алпинист, он — више него човек!

Планинке

Овако се улази у скривени завичај планинке: дуго и заморно је корачање колским путевима кроз високе, а тешко и мучно пробијање кроз ниске и беспутне шуме, чије проређено шибље већ пропушта до нас сиву белину усправних и високих врхова. Ту је крај шуме. Сунце отскочило и загрева све јаче. Мала ливада, која никад неће достићи раскошну лепоту

пашњака, одваја нас од мелишта, негостољубивих места по којима се планинац нерадо креће, а која га неизбежно раздвајају од сваког приступа стени. Ливада је без цвећа; понегде полегли борићи, и њихово тамно зеленило пријатно прошара ниску и јасно-зелену траву. Планинац полази даље: неочекивано, заплуснуо га је талас ветра: свежину, радост, снагу, задовољство — све је то осетио при кратком и великодушном додиру. Иде даље. Недалеко горе, у зиду који му равнодушно нуди хиљаде пукотина, угледао је једно блаже нагнуто место; обрасло травом, поплочано широким напрслим стенама, оно открива могућност даљег проласка. Планинац га пажљиво посматра. Ту има ослонца за ноге и руке. Само тај први зид савладати, а после ће већ ићи! јавља се у њему увек иста мисао. Он зна колико је то мало тачно и како су често управо таква места најтежа — али он иде даље. Пење се, а што је ближе и овај се пролаз исправља, трава на њему проређује се, стена изглађује површину. Висина, коју је проценио са десетак метара, сад изгледа много већа. Али то је управо оно што му не да натраг: зар се неће поновити исто и на другим местима? — И почиње плезање...

Тада, усред тог скоро вертикалног зида, са озбиљним понором испод себе, човек застаје: нешто ново испунило је његов скучени видик, задржало му поглед на себи; на неколико сантиметара испред њега, ведро, мило, срдачно и благо посматра га из стене бело-сива и маљава звезда: планинка... Не заборављајући опасност положаја, стоји он и гледа: горе, доле, лево и десно, свуда има ових дивних цветова. Сви су постали видљиви одједном. Негде су усамљени, негде у бокорима. Неки су мали, стидљиви; други, разметљиво крупни, намећу се погледу. А сви чисти, како то може бити само планински цвет на две хи-

љаде метара, изнад кога се зелени још понеки кржљави четинар и беле снег и стена.

Крупне маљаве звезде са жутим окцима у средини имају у себи нешто више него остали цветови алпског поднебља. Гледају и виде: разумеју приближавање руке, и оне која их убере, и оне која их поштеди. Као леденика, дивокоза и свега што даје савршену лепоту самоћи Алпа, и њега врло мало има. И биће га све мање по удубљењима стена, откако субота и недеља ките њиме зелене шешире планинаца и кошуље њихових другарица. Често срећемо читаве гомилице чије пењање има да се заврши код првог места где наиђу на доста овога цвећа. Понекад се такве експедиције заврше трагично, јер добри — а данас тако немоћни — дух планине знао је каквим је понорима требало поверити да чувају оне најкрупније и најређе цветове. Понекад се и закон пробуди и натера људе да га се сете. Ипак је све то узалуд: планинке су све ређе и све лепше.

На врху

А сад кад треба клицати и објављивати победу, кад се налазимо на овој стеновитој пирамиди са врло мало места око себе, па нам се чини да се крећемо заједно са лаким и пенушавим облацима: сад смо неми. Понека реч ако се откине, без везе са оним што бруји у нама, што се ћутањем служи као најмоћнијим звуком. Уморна и напаћена тела заузела су положаје који су им потребни, а душе су остале уздигнуте, да надвисе све што је око нас, да стигну и даље још, тамо где нема више ничега осим светлости и простора. И док се губи и последњи одјек удара наших ногу о стење, док се куцање срца опет гаси у смиреним грудима, — овде где нема ничега да произведе шум, јер се и ветар нагло стишао, цео овај ве-

личанствени свет претвара се у музику, нечујну за чула, и запљускује душу и у њој буди тако јака осећања, да се она издиже из свог тајног и непознатог скровишта и као песма баца у блиставу празнину пред нама.

О ви доле, по зеленим пропнанцима и осенченим шумама: било да сте сањалице са очима упртим у вама недостижне циљеве, или они што својим знојем оплођују земљу која им издашно пружа плодове, или случајни пролазници који од свега виде само место у прабини на које ће се спустити ужурбане ноге: ако вам ветар донесе неки глас који не личи ни на шта што досад чусте, урежите га дубоко у сећање своје! Уживајте у његовим разноликим одјецима, вратите га ветру нека га даље разноси и знајте: то је песма наша коју ми овде не чујемо, то су душе наше претворене у песму која лебди над облацима, пада кроз њихове пукотине у љубичасте дубине, да добије звук који ће је разнети по долинама, и опет се, нема, враћа нама из којих се откида, да новим сузама награди очи и освежи их за нове лепоте што се сваког часа јављају негде на видику, осветљене сунцем или сакривене маглама.

И ево где долази највећи тренутак који човек може да доживи: час кад га душа његова изједначи са Богом, јер, једино живо биће у целом свом свету, он почиње да верује у своју творевину...

Чежња за шумом

Свеж вечерњи ваздух издашно засипа мирисом ситног плавог цвећа, мирисом јединог биљног света у овим висинама. И наједном, осећам потребу да видим око себе зелена поља прошарана цветовима, да опипам траву и над собом спазим тамне и уздрмане гране

са много лишћа. Осећам жељу да се што пре, одмах, нађем у тим питомим крајевима, кроз које жуборе потоци и где се, у вировима, огледају погнуте и смерне врбе...

И поста ми тежак камен по коме газимо, тежак као да лежи на срцу. И почех тихо, а онда све гласније причу о шуми, питомој шуми која бди одмах иза куће у којој смо мој пријатељ и ја до јутрос проводили дане:

»Сети се оног дрвећа са белом кором и узаним лишћем,« рекох, а он је разумео о чему говорим и без чуђења осећао топлину свих мојих речи. »Сети се само како су лепи они црвени цветови кад облаци угасе плаветнило неба, па сва светлост као да потиче из њихових увећаних круница. А ми, које шума увек испуни сновима, загрлимо душом цео тај свет, па смо захвални свакој грани која се заниха при нашем проласку и дишемо ваздух у коме има тако много пролећа, само пролећа! А над нама, и можда само за нас, део облачног неба пропусти ублажену и скоро јесенску месечину... И птица нека, усамљена, запева, али тихо, онако како и треба да буде у суморне вечерње часове. О, песме птица! Колико оне сву дивљачност природе претварају у гостољубиви дом, испуњен притајеном благошћу, — а ове песме не чусмо целог дана, као што су и наше очи већ толико сати лишене зеленила траве и дрвећа, ипак најлепшег што постоји на свету. Како је тешко бити камен на камену!«

И дуго још говорим. А кад заћутим ја, мој пријатељ казује своје жеље, зачарава долину и она прилази, пење се уколико се ми спуштамо, и шаље већ прве поносите борове да поздраве наш повратак у пределе цвета и листа.

Крај пењања

Осветљена последњим сунчаним зрацима, дубоко доле, појављује се нама тако добро позната и драга планинска кућица, којој смо морали поклонити део љубави још оног дана кад нам се први пут показала, као острво спасења измореним бродоломницима.

На брежуљку који се, издвојен, диже неколико десетина метара, сура кућа од јелових дасака крије, у својој непомичности, тако ведар покрет дозивања, да срце закуца јаче, а ноге, ма колико уморне, потрче низ падине. И увек се ту нађе, на прагу, каква прилика која путнику по висинама симболички претстави драгоцености живота крај домаћег огњишта. Једанпут је то старији човек од кога нам се учини да је то наш отац, другипут женско лице које нам личи на мајку или жену. И док се вече шири по долини и пење уз врхове, да и по њима погаси преостала светлуцања, док се ветар подиже и гони искидане магле кроз хладну месечину, ми трошимо и последњих сто корачаји који нас доводе до ове кућице, над чијим је вратима невешта рука урезала неколико речи, нежних по смислу, а грубих округлином слова.

И већ смо ту, и све у нама претвара се у једину жељу да што пре уђемо и паднемо на просту клупу дуж стола, — а ми ипак окрећемо леђа овом уточишту пуном безбрижности и тоpline, последњи поглед бацамо на планину на којој још лебди понеки траг проласка наших душа, успомена на тренутке кад смо, и не знајући можда, били у загрљају смрти. И силно одушевљење задржава нас на месту где смо застали. Дивље светлуцају очи: је ли то пријатељ или противник пред нама? Ова црна планина од чијег нас врха раздвајају две хиљаде метара, коју ће сваки наш даљи корак учинити вишом и неприступачнијом,

онај врх што се у виду пирамиде залетео у празнину неба, — то је наше дело, наша творевина, наш поклон ономе што је највеће у нама и што трпи скученост свакодневног живота ради јаких осећања која, кад наиђу, избришу све остало. И ова џиновска планина, супротно расположена од људи, изгледа нам још поноснија што су два мала и ништавна створења успела да је надвесе висином свог раста и бескрајношћу својих душа.

И последњи зраци угасили су се у њеном снегу, који је опет поплавео и згрчио се по пукотинама. Тежак бакарни облак покрива је, као ноћна хаљина, и увлачи у сан. Она изгледа толико велика и бескрајна, да нам се чини немогућно да смо били на њеном врху, да смо само један дан провели у пењању и силажењу, као да је то све била обмана које ни сад још нисмо довољно свесни. И мисли, које мање познају умор, него тело, полазе на нови пут, да се још једном сретну са жељама и оплоде немиром, — како би се опет обистинила трагична реч која за многе значи крај: *онај ко је само једном њроживео својим живошом на великој њланини врашиће се на њу, јер се у његовој души јавља осећање слично кајању због срећно савладаних ојасносћи.*

ОБЈАШЊЕЊА

- Алјажев дом* планинска кућа у долини Вратима, под Триглавом, на висини од 1100 м. Јакоб Алјаж (умро 1927 г.), триглавски жупник, уложио је много труда да се сагради на томе месту први дом, који је уништила снежна лавина. У знак признања садашњи носи његово име.
- Гојзерице* по селу Гоизерн у Горњој Аустрији — тешке планинске ципеле, потковане гвозденим клиновима. Служе за сва пењања; нису једино за кречњачку стену.
- Граја* нем. die Bergschlucht — стрма јаруга која сече бок планине.
- Жљеб* нем. die Rinne — јаруга мања, плића и краћа од грапе.
- »Камени човек«* или *»човек«* — слов. можиц, нем. der Steinmann — гомила камења којом алпинисти обележавају свој пролаз или излазак на врх, или је подижу ради оријентације. Има нарочити облик и личи на човека који седи. —
- Камин* врло уска и стрма пукотина у стени, ипак довољно широка да цео човек може да уђе у њу. Понеки камини су скоро вертикални.
- Леденик* мањи или већи простор покривен слећеним снегом, са глечерским пукотинама у себи. Триглавски леденик је једини леденик у Југославији.
- Мелишће* место покривено одрођеном земљом или одваљеним камењем и стенама, напорно за пењање, али лако за силазак.

<i>Плезаши</i>	пети се по стенама помажући се и рукама.
<i>Плезалници</i>	нем. die Kletterschuhe — ципеле са ђоном од тврдог »филца« или кудеље. Горњи део је од лаке коже. Служе за плезање по кречњачкој стени.
<i>Полица</i>	нем. das Gesimse — равно или мало нагнуто испучење на стени, које се протеже извесно време дуж ње као стаза.
<i>Прудишће</i>	нем. das Geröll — мелиште великих размера. На-лази се у подножју стена и на завршетку грапа.
<i>Снежишће</i>	нем. das Schneefeld — планинска падина или увала покривена снегом који се никад не топи.
<i>Стебер</i>	нем. der Pfeiler — стена огромних размера која се издваја из зида са којим чини органску це-лину. — На Триглаву: Словенски, Немшки стебер — названи тако по народностима које су прве прешле преко њих.
<i>Турн</i>	нем. der Turm — највиши део стебра.
<i>Фришауфов дом</i>	планинска кућа на Окрешљу, у Савињским Алпима. Име по аустријском професору Др. Јох. Фришауфу, који је имао великих заслуга за упо-знавање ове групе наших Алпа.
<i>Цейин</i>	нем. der Eispickel — гвоздено оруђе са дугом и јаком дрвеном дршком: служи за прављење стопа у леду и стрмом смрзнутом снегу.

САДРЖАЈ

Предговор	5
„Писац ове књиге“	8
Први сусрети с планином	9
У Алпима	
Шкрлатица	22
Кочна	32
Мрзла Гора	44
Северна стена Триглава	56
Са једног пењања	69
Објашњења	81

